

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Katedra studií občanské společnosti

Bc. Lenka Ptáčková

Současná podpora státu v oblasti sociálního podnikání v České republice

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc.**

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 10. listopadu 2010

Bc. Lenka Ptáčková

Poděkování

Ráda bych touto formou poděkovala své vedoucí diplomové práce paní doc. Ing. Marii Dohnalové, CSc. za podnětné konzultace, cenné připomínky a vstřícnou spolupráci. V neposlední řadě děkuji své rodině, partnerovi a přátelům za jejich podporu a pochopení.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	Vymezení pojmů	4
3	Sociální podnikání v České republice	9
3.1	Vývoj sociálního podnikání a organizací občanského sektoru v České republice	9
3.2	Právní formy sociálních podniků v České republice	13
3.3	Vybrané subjekty působící na poli sociální ekonomiky v České republice.....	18
4	Vliv státu na sociální podnikání.....	24
4.1	Funkce státu a veřejného sektoru ve společnosti.....	24
4.2	Vztah státu a organizací občanského sektoru k poskytování veřejných služeb ..	26
4.3	Současná podpora sociálního podnikání České republiky	28
5	Znevýhodněné skupiny osob na trhu práce.....	39
6	Kvalitativní výzkum	44
6.1	Výzkumný rámec.....	44
6.2	Výběr vhodných respondentů.....	47
6.3	Stručné informace o vybraných sociálních podnicích	50
6.4	Analýza dat.....	53
7	Otázky k diskuzi	69
8	Závěrečná doporučení.....	70
9	Závěr	72
10	Seznam použité literatury a zdrojů	75

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá sociálním podnikáním v České republice a jeho státní podporou. Je zaměřena na popis rozhodnutí o státní podpoře, ovlivňující činnost sociálních podniků v České republice. Stručně charakterizuje znaky organizací občanského sektoru a znaky sociálních podniků, včetně jejich odlišností, a uvádí další možné právní formy pro sociální podniky. Na základě vybraných dokumentů je v práci uvedena specifikace skupin znevýhodněných osob na trhu práce. Ve výzkumné části práce byla použita metoda polostrukturovaných rozhovorů s vybranými sociálními podnikateli a výsledky kvalitativního výzkumu přispívají k naplnění stanovených cílů práce. V závěru práce jsou shrnuta jednotlivá zjištění.

Klíčová slova

Sociální ekonomika, sociální podnikání, sociální podnik, integrace, znevýhodněné skupiny na trhu práce, státní podpora, organizace občanského sektoru

Abstract

This thesis deals with social enterprise in the Czech Republic and its state aid. It focuses on the description of state aid decisions, affecting the operation of social enterprises in the Czech Republic. Briefly describes the characters of the civil sector organizations and symbols of social enterprises, including their differences, and identifies other possible legal forms for social enterprises. Based on the selected documents are in the thesis specification of groups of disadvantaged people in the labor market. The research work was part of the method of semi-structured interviews with selected social entrepreneurs and the results of qualitative research contribute to the fulfillment of the objectives of thesis. The conclusion summarizes the various findings.

1 ÚVOD

Politické, společenské, ale především ekonomické změny výrazně ovlivňovaly život člověka v každé době, v moderní globalizované společnosti se pak jeví tento vliv jako ještě zásadnější. Změny totiž přinášejí i závažné problémy, působící jak na jednotlivce a celé skupiny, ale i na společnost jako celek. K nejzávažnějším problémům patří také nezaměstnanost a sociální vyloučení znevýhodněných osob.

Na tyto problémy reaguje sociální ekonomika, která se snaží negativní důsledky celospolečenských změn humanizovat a optimalizovat působení trhu. Sociální ekonomika nabízí cestu, jak překonat krizi, v níž se ocitl model sociálního státu, a v rámci fungujícího trhu usiluje o vytváření prostoru pro ty, kteří z nejrůznějších příčin ztratili existenční zázemí, aby se mohli „osvobodit“ od finanční podpory státu a postavit se znovu na vlastní nohy. Splnit tento cíl není jednoduché, nezbytným předpokladem kromě jiného je probudit v těchto lidech nezbytnou občanskou aktivitu a důvěru v sebe sama.

Do sféry sociální ekonomiky patří i třetí sektor, to je prostor, který stojí mezi veřejným státním sektorem, soukromým ziskovým sektorem – trhem a domácnostmi. V třetím sektoru působí organizace a další subjekty oddělené od státu a trhu, v nichž probíhá upevňování sociálních vazeb při zdůraznění individuálních potřeb a hodnot. Propojují se tu ekonomické a sociální vztahy a jejich primárním cílem není dosahování zisku. Všechny subjekty třetího sektoru nabízejí aktivity, které reagují na konkrétní potřeby občanů a které mohou pomoci problémy řešit. Někteří autoři považují třetí sektor, sociální ekonomiku i neziskový sektor za obecné označení stejného prostoru. (Dohnalová, 2006:3)

Sociální ekonomika přináší mnoho příležitostí k poskytování veřejných statků a zabezpečování zaměstnanosti i k posílení sociální soudržnosti. (CIRIEC, 2005:7) Zároveň působí příznivě na rozvoj regionů. Tyto aspekty jsou v evropské politice vyspělých států velmi ceněny, což je patrné na tom, jak tam je zdůrazňován celospolečenský význam sociální ekonomiky, která se v těchto rozvinutých demokratických zemích aktivně podílí např. na sociálním zabezpečení, sociálních a zdravotních službách, pojišťovacích službách, bankovních službách, na vzdělávání, odborné přípravě pracovníků a na jejich uplatnění v zemědělské a průmyslové výrobě, ale podílí se i na výzkumu, kultuře, na sportu a aktivitách zaměřených na využití volného času.

O důležitosti sociální ekonomiky vypovídá i významná finanční podpora jejího rozvoje z fondů Evropské Unie, která k růstu a prosperitě této ekonomiky přispívá.

Kombinace ziskového a občanského sektoru se zdá být velmi účinným nástrojem v boji s nezaměstnaností a sociální exkluzí. Sociální podniky mají ve společnosti význam nejen tím, že vytvářejí kapitál umožňující tvorbu nových pracovních míst, ale také proto, že jedince, jichž se to týká, chtějí naučit podílet se na demokratických principech naší společnosti.

V České republice není vymezen legislativní rámec sociální ekonomiky. Tato oblast je řešena pouze selektivně. (GLE, 2008:152) Sociální podnikání je u nás spojeno hlavně s činností organizací občanského sektoru a typů družstev, které zaměstnávají znevýhodněné osoby. (Dohnalová, 2006:51) Postavení těchto podniků může mít po právní stránce různé formy. (GLE, 2008:136)

Význam sociálních podniků tkví především v tom, že poskytují pracovní příležitost, která napomáhá k aktivizaci sociálně znevýhodněných skupin a k jejich návratu do většinové společnosti. Tím se snižuje počet osob závislých na dávkách sociální podpory a to se pak příznivě obráží na státních financích. Proto by měl stát mít zájem na plném využití sociálních podniků v užitečném boji proti sociální exkluzi, nejčastěji se projevující nejprve nezaměstnaností a posléze chudobou. Státní podpora sociálních podniků v současnosti není ucelená a finanční podporu některých sociálních podniků je poskytována hlavně prostřednictvím Evropských strukturálních fondů.

Cílem práce je podat přehled státních rozhodnutí o státní podpoře, který je pro účely práce vymezen jako formalizované výstupy rozhodnutí státních orgánů. Zároveň jde o to alespoň dílčím způsobem zmapovat, jak je činnost státu vnímána a hodnocena jednotlivými účastníky výzkumu, kteří sociální podnikání realizují.

V diplomové práci byl použit rámec kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum přispívá k zodpovězení hlavního cíle práce a dalších stanovených cílů. Ve výzkumné části práce byla použita metoda polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumu se účastnilo devět vybraných sociálních podnikatelů, čtyř právních forem.

Cíle práce

Hlavním cílem práce je utřídit informace o sociálním podnikání v České republice, doplnit je vybranými údaji o významných evropských institucích z této oblasti a hlavně na základě polostrukturovaných rozhovorů s vybranými sociálními podnikateli analyzovat současnou podporu našeho státu v oblasti sociálního podnikání.

K dosažení tohoto cíle je potřeba seznámit se s celou problematikou podrobněji, což umožní splnění dílčích cílů, mezi něž patří:

- Popis aktuálního legislativního rámce pro sociální podnikání v České republice.
- Navržení vhodné formy podpory pro sociální podnikání v České republice.
- Charakteristika znevýhodněné skupiny osob na trhu práce v České republice.
- Zjištění formy a obsahu komunikace s úředníky a problémů týkajících se této komunikace.
- Zjištění role sociálních podniků ve společnosti.

Výzkumné otázky

Pro potřeby splnění daných cílů této diplomové práce byly formulovány následující otázky:

Jaké výhody a nevýhody plynou z konkrétní právní formy sociálních podniků?

Jakou právní formu by oslovený subjekt považoval pro sociální podnikání za nejvhodnější?

Jakou formou sociální podnikatelé komunikují s úředníky a jak tuto komunikaci hodnotí?

Jaké role stát v oblasti sociálního podnikání plní?

Jak jsou v sociálním podniku využívány státní dotace a zákonná podpora, případně prostředky z evropských fondů?

Jakou formu státní podpory by sociální podnikatelé považovali za adekvátní, popřípadě motivující?

Jak sociální podnikatelé vnímají roli sociálních podniků ve společnosti?

Jaká motivace vedla jednotlivé subjekty k sociálnímu podnikání?

2 Vymezení pojmů

V této kapitole je definován a charakterizován termín sociální ekonomika a sociální podnik, vzhledem k jejich níže použitému vymezení dle tří mezinárodních organizací, které působí na poli sociální ekonomiky v Evropě. Tyto organizace současně s teoretickým vymezením sociální ekonomiky šíří informace o jejím ekonomickém, sociálním a environmentálním přínosu do společnosti a globalizované ekonomiky. Vybranými organizacemi jsou Social Economy Europe¹ (dříve CEP-CMAF) a dvě výzkumné organizace CIRIEC (International Centre of Research and Information on the Collective Economy)² a EMES (European Research Network)³.

Originální anglické znění všech popsaných definic a použitých zdrojů se nachází v Příloze č. 1.

Sociální ekonomika

Social Economy Europe definuje sociální ekonomiku takto:

„Sociální ekonomika zahrnuje družstva, vzájemné společnosti, sdružení a nadace, stejně jako i další typy podniků, které sdílejí hodnoty stanovené v zásadách Charty sociální ekonomiky.“ (<http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique10>, cit. 20. 9. 2010)
(Překlad autorka diplomové práce)

¹ Social Economy Europe byla založena v listopadu 2000 podle CEP-CMAF a je reprezentativní instituce zabývající se sociální ekonomikou na úrovni Evropské Unie. Je zaměřena na propagaci sociálního a ekonomického přínosu podniků a organizací sociální ekonomiky a na podporu hodnot a rolí aktérů sociální ekonomiky v Evropě. Také posiluje politické a právní uznání sociální ekonomiky, družstev, vzájemných společností, sdružení a nadací na úrovni Evropské Unie. (www.emes.net, cit. 10. 5. 2010)

² CIRIEC byla založena v roce 1947. Vede mezinárodní výzkumnou síť, která činí okolo 100 expertů působící ve veřejné, sociální a družstevní ekonomice. Struktura vědecké sítě se skládá z Mezinárodní vědecké rady, která nese nejen zodpovědnost za strategii a koordinaci co se týče výzkumu, ale také znamená záruku stálosti spolupráce mezi vědeckými kruhy, odborníky a manažery CIRIEC. (www.ciriec.ulg.ac.be, cit. 2. 7. 2010)

³ EMES je výzkumná síť zřízených univerzitních výzkumných středisek a individuálních výzkumných pracovníků, jejichž cílem je postupně vybudovat evropský celek zabývající se teoretickými a empirickými poznatky v oblasti třetího sektoru. EMES existuje od roku 1996, kdy mezinárodní skupina vědců vytvořila výzkumnou síť, která byla finančně podporována Evropskou Unií. Formálně byla EMES založena jako neziskové sdružení v roce 2002. Zajímá se nejen o problematiku sociálních podniků, ale také o širší otázky třetího sektoru. Významným členem této výzkumné sítě je Jacques Defourny, který je nejen prezidentem EMES, ale také autorem mnoha výzkumných prací. Rozsah činností prováděných organizací EMES lze rozdělit do tří oblastí (výzkum, vzdělávací programy, šíření informací). (www.socialeconomy.eu.org, cit. 20. 9. 2010)

Definice sociální ekonomiky podle CIRIEC:

„Sociální ekonomika je soubor soukromých, formálně organizovaných podniků s vlastním rozhodováním a svobodou členství, vytvořených pro uspokojování potřeb jejich členů prostřednictvím trhu tím, že je produkováno zboží a jsou poskytovány služby, pojištění a finance, a v nichž rozhodování a jakákoli distribuce zisku či přebytků mezi členy nejsou přímo spojeny s vloženým kapitálem nebo poplatkem člena s hlasovacím právem. Sociální ekonomika také zahrnuje soukromé, formálně organizované společnosti se samostatným rozhodováním a svobodou členství, produkující netržní služby pro domácnosti, a pokud existují přebytky, nemohou být přivlastněny ekonomickými subjekty, které je vytvářejí, řídí nebo financují.“ (CIRIEC, 2005:9) (Překlad autorka diplomové práce)

Tato definice je zcela v souladu s koncepčním vymezením sociální ekonomiky, jak je obsažena v Chartě zásad a principů sociální ekonomiky. V terminologii národních účtů to znamená, že se sociální ekonomika skládá ze dvou hlavních sub-sektorů: a) tržní či obchodní sub-sektor a b) netržní výrobní sub-sektor. Tato klasifikace je velmi užitečná pro sestavování spolehlivých statistik a analýzu ekonomických aktivit v souladu s aktuálně platnými systémy národních účtů. Ze socio-ekonomického pohledu je zřejmá prostupnost mezi oběma sub-sektory a úzké vazby mezi tržní a netržní částí sociální ekonomiky jako výsledek společných charakteristik všech organizací sociální ekonomiky, tedy organizací lidí, kteří provádějí takové činnosti, jejichž hlavním cílem je uspokojování potřeb osob, nikoliv odměna investorům. (CIRIEC, 2005:9)

Organizace EMES se ztotožňuje s definicí sociální ekonomiky podle Jacquese Defournyho.

„Pojem sociální ekonomika sahá až do 19. století, kdy byly různé nové typy organizací a podniků společně tvořeny skupinami lidí jako reakce na problémy, kterým lidé čelili v důsledku hluboké proměny ekonomického systému: družstevní společnosti, společnosti přátelské (vzájemného prospěchu) a jiné formy podniků zaměřených na organizování výroby, spotřeby, přístupu k úvěrům, přístupu ke zdravotní péči a také další služby na spravedlivějším a demokratičtější základě.“

Z dnešního hlediska sociální ekonomika zahrnuje podniky družstevních aktivit, vzájemného prospěchu a pojišťovací společnosti, nadace a všechny ostatní typy

neziskových organizací, které se řídí principy moderních ekonomik, jak to odpovídá třetímu sektoru. Organizace sociální ekonomiky se liší od soukromého ziskového sektoru zejména v tom, že jejich hlavním cílem je sloužit potřebám členů nebo širšímu veřejnému zájmu namísto maximalizace distribuce zisků akcionářů nebo společníků. Jsou také zcela odlišné od veřejného sektoru, ačkoli neziskové organizace mohou získat veřejné dotace umožňující naplnění jejich poslání: jsou to soukromé organizace s vlastním řízením na základě pravidla „jeden člen, jeden hlas“ uplatňovaným na valné hromadě.“ (<http://www.emes.net/index.php?id=234>, cit. 10. 5. 2010) (Překlad autorka diplomové práce)

Sociální podniky

Social Economy Europe definuje sociální podniky takto:

„Podniky a organizace sociální ekonomiky jsou ekonomické a sociální subjekty působící ve všech oblastech společnosti, které jsou vytvořeny, aby reagovaly na potřeby lidí. Vyznačují se především charakteristickými cíly a metodami, které se odlišují rozdílným způsobem podnikání sjednoceným obecným zájmem, ekonomickou produkcí a demokratickým fungováním.“ (<http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique10>, cit. 20. 9.2010) (Překlad autorka diplomové práce)

CIRIEC a její studie *The Social Economy in the European Union* definují charakteristické znaky sociálních podniků takto:

sociální podniky

- jsou soukromé (nejsou součástí veřejného sektoru nebo jím kontrolovány)
- jsou formálně organizovány (obvykle mají právní subjektivitu)
- mají rozhodovací samostatnost (samy vybírají a odvolávají vlastní řídicí orgány a samy kontrolují a řídí všechny své činnosti)
- mají svobodu členství (není povinnost stát se členem)
- jakékoli rozdělení zisku či přebytků mezi členy není vázáno na vložený kapitál nebo na poplatky členů, ale na jejich aktivity a působení v organizaci
- vyvíjejí vlastní ekonomickou činnost, tak aby uspokojily potřeby osob, domácností nebo rodin (z tohoto důvodu jsou organizace sociální ekonomiky nazývány organizacemi lidí nikoli kapitálu; pracují s kapitálem a dalšími nepeněžními zdroji, ale ne pro kapitál samotný)

- jsou to demokratické organizace, v nichž se v rozhodovacích procesech primárně uplatňuje zásada „jedna osoba, jeden hlas“ bez ohledu na vložený kapitál či výši příspěvků jednotlivých členů; členové mají většinovou nebo výlučnou kontrolu nad rozhodovací pravomocí v organizaci (CIRIEC, 2005:9)

Definice sociálních podniků podle EMES zní takto:

„Sociální podniky mohou být definovány jako organizace s jednoznačným cílem přinášet užitek společnosti; jsou iniciovány skupinou občanů a materiální zájmy kapitálových investorů podléhají omezením. Podniky kladou vysoký důraz na svou nezávislost, přičemž přijímají ekonomické riziko vyplývající ze sociálně-ekonomických aktivit.“ (<http://www.emes.net/index.php?id=203&0=>, cit. 10. 5. 2010) (Překlad autorka diplomové práce)

EMES navíc v rámci svých výzkumných aktivit vytvořila ve spolupráci s Jacquesem Defournym podrobnější pracovní definici sociálního podniku, které bylo využito v metodologické části pro přípravu výzkumu na vzorku vybraných účastníků. V této definici je takový podnik charakterizován ze dvou hledisek: ekonomického a sociálního.

Ekonomické hledisko zahrnuje:

- trvalé aktivity produkující užitek anebo poskytující služby (sociální podniky jsou zapojeny do produkce užitku nebo poskytování služeb lidem a zároveň fungují na trvalé bázi; hlavním důvodem jejich existence je zmíněné zajišťování služeb a produkce užitku)
- vysoký stupeň autonomie (sociální podniky jsou zakládány dobrovolně skupinami lidí, kteří je řídí v rámci autonomního plánování a zároveň mohou být závislé na veřejných dotacích; nejsou však řízeny veřejnými autoritami nebo jinými organizacemi, jako jsou soukromé organizace atd.)
- významná rovina ekonomického riskování (zakladatelé sociálních podniků si jsou vědomi rizik spojených s aktivitami podniku; finanční životnost sociálních podniků závisí na úsilí jejich členů a zaměstnanců v oblasti zabezpečování vhodných zdrojů)
- minimální množství placené práce (sociální podniky mohou kombinovat peněžní a nepeněžní zdroje, dobrovolnou i placenou práci; činnosti sociálních podniků ale vyžadují alespoň minimální hladinu placené práce)

- omezené rozdělování zisku (sociální podniky mohou v omezené míře přerozdělovat zisk; sociální podniky se neřídí absolutním zákazem přerozdělování zisku)

Sociální hledisko zahrnuje:

- zřetelný záměr prospět společnosti (základním záměrem sociálních podniků je poskytování služeb společnosti nebo specifické skupině osob a zároveň touha podporovat sociální zodpovědnost na místní úrovni)
 - iniciativa nastartovaná skupinou občanů (sociální podniky obsahují kolektivní rozměr, který je výsledkem vzájemného působení osob patřících ke společnosti nebo skupině, která sdílí stejnou potřebu nebo záměr; tento kolektivní rozměr musí být zachován, i když je vedení sociálního podniku vymezeno úzkou skupinou osob nebo jednotlivci)
 - rozhodovací moc není založena na kapitálovém vlastnictví (sociální podniky respektují princip „jeden člověk, jeden hlas“; síla hlasovacího práva není závislá na výši vloženého kapitálu)
 - charakter spoluúčasti, který zahrnuje zasažené osoby danou činností (sociální podniky zapojují všechny aktéry, kteří jsou zapojeni do vykonávaných činností; důležitým znakem sociálních podniků je spolupráce s klienty a zákazníky)
- (Borzaga, Defourny, 2004:16-18)

Sociální ekonomika a její subjekty představují velký potenciál při překonávání současné hospodářské a sociální krize. Podniky sociální ekonomiky jsou totiž vhodné k udržení pracovních míst díky vnitřním mechanismům, které jsou založeny na solidaritě a neziskovém základě. Potenciál podniků sociální ekonomiky plyne i z jiného přístupu k podnikání jako takovému. Tento přístup je založený na společných vlastnostech a hodnotách, které průběžně spojují veřejný zájem i zájem zainteresovaných účastníků, jimž by mělo jít ekonomickou výkonnost a demokratické fungování.

(<http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique10>, cit. 20. 9. 2010)

3 Sociální podnikání v České republice

Sociální ekonomika v České republice (dále ČR) reálně existuje, ale není dosud dostatečně legislativně zakotvena (Dohnalová, 2006:129). Tato skutečnost zřejmě souvisí s absencí jednotné definice, která by mohla být předložena k projednání a schválení vládě.

V současné době je v ČR sociální podnikání spojováno hlavně s činností některých organizací občanského sektoru (dále OOS), proto je jim v této kapitole věnována pozornost, aby byl přiblížen jejich vývoj a funkce, a zároveň podáno vysvětlení, v čem se liší od sociálních podniků. OOS jsou rovněž nazývány nestátními neziskovými organizacemi. (Potůček, 2005:154)

Sociální ekonomika a sociální podnikání u nás zatím nemají tak široký rozměr, jak je tomu ve vyspělých zemích západní Evropy. V ČR je tato činnost spojena zejména se sociální integrací znevýhodněných osob na trhu práce. Přes menší rozsah je ale role sociálních podniků významná, o tom svědčí i schopnost těchto podniků čerpat peníze z evropských fondů (Hunčová, 2007:5). Sociální podnikání navíc pro OOS přináší možnost financování z více zdrojů.

3.1 Vývoj sociálního podnikání a organizací občanského sektoru v České republice

Sociální podnikání v ČR čerpá z dlouhé tradice veřejně prospěšných a svépomocných činností, jejichž kořeny lze najít již v 19. století. (Dohnalová, 2009:30). Dlouhodobá tradice využívání svobodné iniciativy občanů byla zpřetrhána v téměř padesátiletém období totality. (Vajdová, 2004:10). Po pádu komunistického režimu se hranice ČR otevřely nejen investorům a zahraničním společnostem, ale vznikla i příznivá situace pro inspiraci novými myšlenkami a zkušenostmi ve všech oblastech života.

Se změnou politického systému souvisí i další změny ve společnosti. Jako v mnoha jiných oblastech, tak i v sociálním podnikání došlo po roce 1989 k znatelnému rozvoji. Česká společnost se začala postupně měnit a také začala reagovat na individuální potřeby jedince. Rozvíjelo se svobodné podnikání na různých úrovních a v neposlední řadě i v občanském sektoru. (Potůček, 2005:179). K myšlenkám humanismu a solidarity se hlásily u nás mnohé občanské aktivity, mnohdy pod vlivem zahraničních organizací, z nichž některé přímo působily na území ČR.

K postupnému narůstání sociální ekonomiky po roce 1989 pomohl i entusiasmus společnosti a celková dobová euforie. Vznikaly nové vzájemně a veřejně prospěšné organizace. Bylo nutné vybudovat fungující legislativní rámec, který by upravoval potřebu těchto organizací. (Potůček, 2005:174). Legislativní vývoj jednotlivých právních forem měl podle Vajdové čtyři hlavní vývojové etapy.

V první etapě (1990 – 1992) vznikaly nové právní úpravy občanského sektoru (zákon o sdružování, právní úprava nadací). Byl založen Nadační investiční fond a vznikla Rada pro nadace jako poradní orgán vlády v otázkách občanského sektoru. Podpora vznikající demokracie byla spojená s podporou rozvoje občanského sektoru. V této podobě měli významnou roli také zahraničními dárci.

Na vývoji v druhé etapě (1993 – 1996) se obrazil rozpor v posuzování podstaty občanské společnosti dvou vůdčích osobností politické scény Václava Havla a Václava Klause, jehož stanovisko ovlivnilo skutečnost, že stát byl ve vztahu k občanskému sektoru rezervovanější, nicméně i tak určitou finanční podporu tomuto sektoru poskytoval. V této etapě také vznikla v občanském sektoru nová právní forma: obecně prospěšná společnost.

Třetí etapa (1997 – 2001) znamenala zpřesnění a zintenzivnění vztahu státu k občanskému sektoru. Vyšel nový zákon o nadacích a také se ujasnila dotační pravidla jednotlivých ministerstev pro tuto oblast. Obnovila se činnost Rady vlády pro nestátní neziskové organizace a začaly se rozdělovat prostředky z Nadačního investičního fondu.

Ve čtvrté etapě (2002 – 2004) nastaly hlavně dvě velké změny; došlo k reformě veřejné správy, vznikly kraje ovlivňující situaci OOS v regionech, a ČR vstoupila do Evropské unie. Vstup do Evropské Unie (dále EU) přinesl nové možnosti navazovat partnerství s jinými kraji a organizacemi a také čerpat finance z fondů EU.

Třebaže byl vývoj OOS v jednotlivých etapách rozdílný, došlo v té době k ustálení jejich počtu. Po velkém nárůstu v počátečních etapách vývoje se zdá, že se občanský sektor nasytil a změny budou probíhat spíše v kvalitativních změnách, jako je profesionalizace, růst členské základny, vznik vnitřních sítí atd. (Vajdová, 2004:10-11)

V říjnu 2010 bylo Českým statistickým úřadem evidováno: 71 164 občanských sdružení, 449 nadací, 1 199 nadačních fondů, 1 916 obecně prospěšných společností a 4 335 evidovaných právnických osob. (Neziskovky, 2010) Podrobný počet OOS od roku 1990 do roku 2010, viz Příloha č. 2.

Organizace občanského sektoru a jejich funkce

Organizace občanského sektoru jsou významné v plnění materiálních, sociálních, psychologických a jiných potřeb, které nemohou být uspokojovány státem nebo trhem. Představují takové organizace, které umožňují podporovat společné zájmy jednotlivců a hájit jejich práva. (Potůček, 2005:155)

OOS působí v nejrůznějších oblastech a vykonávají mnoho funkcí ve společnosti. Rozsah těchto aktivit je velmi široký a působí na poli vzdělávání, zdravotnictví, sociálních služeb, kultury, volného času, sportu, ekologie, komunitního rozvoje, občansko právní ochrany atd. Obecně lze říci, že se jedná o oblasti, které nejsou pro ziskový sektor zajímavé. (Dohnalová, 2009:38) OOS také poskytují služby vyžadující jinou kvalitu, než služby, které jsou zajišťovány státem. Činnosti OOS vůči státu jsou více popsány v podkapitole 4.2.

Neexistuje jednoznačná klasifikace funkcí OOS neboť mnoho organizací plní více funkcí najednou. (Potůček, 2002: 168-9). V ČR je přejímána spolu s metodikou Johns Hopkins Univerzity klasifikace Salamona. Jedná se o tyto funkce:

- servisní (oblast sociálních služeb, zdraví, vzdělávání)
- expresivní (vyjádření skupinové identity, životní prostředí, kultura, rekreace)
- advokační (prosazování zájmů a změny politiky a společenských podmínek)
- inovační (identifikování nových témat, inovace v řešení společenských problémů)
- demokratizační (budování komunity a sociálního kapitálu).

V Frumkin mezi jiné funkce OOS zařadil také sociální podnikání. (CVNS, 2009:4)

Sociální podniky a organizace občanského sektoru

OOS hrají důležitou roli ve společnosti nejen díky svým funkcím, ale také potenciálem nesoucím v oblasti sociálního podnikání. Některé OOS jsou přímo sociálními podniky, jiné iniciují legislativní změny, rozvoj podnikání nebo definují sociální ekonomiku a její subjekty v českém prostředí.

V současné době jsou v ČR sociální podniky spojovány hlavně s činností některých OOS, splňující určité znaky. Jedná se především o ty OOS, které zaměstnávají znevýhodněné osoby ohrožené sociální exkluzí, poskytují služby či vytvářejí produkty pro tuto skupinu osob, přičemž jejich hlavní činností nemůže být podnikání, což by odporovalo

podstatnému principu organizací občanského sektoru. Ekonomické aktivity OOS jsou vykonávány jen jako doplňková činnost. (Dohnalová, 2009:35)

V českém prostředí je sociální podnikání spojováno s činnostmi určitých občanských sdružení, obecně prospěšných společností a účelových zařízení církví (evidovaných právnických osob). Nadace a nadační fondy jsou díky omezení v podnikání, sociálními podniky v případě, že zaměstnávají určité procento znevýhodněných osob. O nadacích a nadačních fondech lze také v souvislosti se sociálním podnikáním uvažovat jako o podpůrných organizacích, které poskytují peněžní a věcné nadační příspěvky. (Dohnalová, 2009:39)

Třebaže je sociální podnikání v ČR spojováno s činnostmi vybraných OOS, tak to nejsou shodné subjekty. Je proto třeba uvést charakteristické znaky jak OOS, tak sociálních podniků a oblasti, ve kterých se liší:

OOS jsou takové organizace, které podle strukturálně-operacionální definice jsou:

- institucionalizované (mají jistou institucionální strukturu bez ohledu na to, zda jsou právně či formálně registrovány)
- soukromé (jsou institucionálně odděleny od státní správy a nejsou jí ani řízeny; to ale neznamená, že nemohou využívat státní podporu)
- neziskové (své případné zisky nerozdělují mezi vlastníky nebo vedení organizace; mohou sice vytvářet zisk, ale jen za podmínek jeho dalšího použití na cíle a činnosti organizace)
- samosprávné a autonomní (jsou schopny řídit vlastní činnosti, nejsou ovládány státem ani jinými organizacemi a mají vlastní pravidla umožňující kontrolu činností organizace)
- dobrovolné (využívají jakoukoli formu dobrovolné účasti na svých aktivitách) (Salamon, Anheier, 1997:7)

Sociální podniky jsou dle CIRIEC takové subjekty, které jsou:

- soukromé (nejsou součástí veřejného sektoru nebo jím kontrolovány)
- jsou formálně organizované (obvykle mají právní subjektivitu)
- mají rozhodovací samostatnost (samy vybírají a odvolávají vlastní řídicí orgány a kontrolují a řídí všechny své činnosti)
- mají svobodu členství (není stanovena povinnost stát se členem)

- jakékoli rozdělení zisku či přebytků mezi členy není vázané s vloženým kapitálem nebo poplatky členů, ale s jejich aktivitami nebo působením v organizaci
- ekonomicky aktivní (vyvíjejí vlastní ekonomickou činnost; pracují s kapitálem a dalšími nepeněžními zdroji, ale ne pro kapitál samotný)
- demokratické (členové mají většinovou nebo výlučnou kontrolu nad rozhodovací pravomocí v organizaci) (CIRIEC, 2005:9)

Jak je patrné z uvedených charakteristik, tak OOS a sociální podniky mají některé totožné znaky. Tři zásadní oblasti, které odlišují OOS a sociální podniky ale jsou podle Defournyho:

- určení cílů organizace (sociální podniky mají oproti OOS jasně stanovený cíl, který se týká poskytování služeb pro členy nebo komunitu)
- kontrola nad organizací (sociální podniky jsou řízeny demokratickým způsobem, který zahrnuje podíl na řízení všech jejich členů a zároveň neustálou kontrolu; OOS tyto principy nezahrnují)
- užití zisku (sociální podniky navíc oproti OOS připouští omezenou míru rozdělení zisku) (Dohnalová, 2009:20)

3.2 Právní formy sociálních podniků v České republice

Pojem sociální ekonomiky současný právní řád nezná. Po roce 1993 byla převzata dřívější úprava OOS (nadace, občanská sdružení). Podmínky pro jejich výdělečnou činnost ale neprošla koncepčními změnami. (GLE, 2008:137) Legislativní rámec sociální ekonomiky v ČR není řešen komplexně. Jedná se zejména o úpravy v obecných zákonech (občanský a obchodní zákoník, daňové zákony) a samostatných zákonech vztahujících se k činnosti OOS, eventuálně k některým formám ziskového sektoru, které působí jako sociální podniky (společnosti s ručením omezeným, družstva atd.). (Dohnalová, 2006:129)

Absence zakotvení sociální ekonomiky v české legislativě s sebou přináší mnoho negativ. Přijetí legislativního rámce by pro tuto ekonomiku určitě znamenalo zvýšené šance, pokud jde o její udržitelnost a finanční nezávislost části OOS na státních dotacích. Navíc, některé OOS by mohly sehrát významnou roli i v místním rozvoji některých lokalit.

U sociálních podniků je možné využít různých právních forem. Všechny typy sociálních podniků však musí nést znaky subjektů soukromého práva. Ke společným znakům tu patří: oddělenost od státu, samostatnost, vzájemnost, dále to, že tyto podniky preferují sociální hlediska a zájmy členů a dosahování zisků není hlavním posláním. (Dohnalová, 2006:51) Kromě samotného zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce sociální podniky poskytují také služby a vytvářejí pro tyto skupiny osob i určité produkty.

GLE ve své podrobné analýze připravenosti ČR na implementaci a rozvoj sociální ekonomiky uvádí přehled statusů potenciálně vhodných pro sociální podniky. Ty dělí na organizace řízené občanským a obchodním zákoníkem.

Organizace řízené občanským zákoníkem jsou:

- občanské sdružení
- zájmové sdružení právnických osob
- evidované (církevní) právnické osoby
- obecně prospěšné společnosti
- nadace a nadační fondy

Organizace řízené obchodním zákoníkem:

- společnost s ručením omezeným
- družstvo
- osoba samostatně výdělečně činná
- komanditní společnost
- veřejná obchodní společnost
- akciová společnost (GLE, 2008:136)

Mezi statusy potenciálně vhodné pro sociální podniky lze zařadit ještě chráněné dílny. (Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti)

Současný legislativní rámec vybraných typů sociálních podniků

Občanské sdružení

Základní právní úpravy činnosti občanských sdružení se dotýkají zejména tyto zákony:

- zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů
- občanský zákoník, ust. § 18 až § 20a (právnícké osoby obecně)
- obchodní zákoník – ust. § 70 až §75b (likvidace)

Náplň činnosti občanských sdružení není zákonem upravena, protože u těchto OOS není stanoven požadavek obecně prospěšného účelu pro jejich existenci, což znamená, že občanská sdružení mohou být zakládána jak k veřejně, tak vzájemně prospěšnému cíli. V zákoně jsou pouze uvedeny případy, kdy je činnost občanských sdružení zakázána. Nejsou například dovolena sdružení, jejichž cílem je popírání nebo omezování osobních, politických nebo jiných práv občanů, a podporování násilí nebo jiné porušování zákonů nebo ústavy atd.

Výdělečná činnost může být vykonávána jako doplňková činnost. Občanské sdružení může v rámci doplňkové činnosti podnikat na základě živnostenských oprávnění.

Občanské sdružení může dosahovat zisku. Jeho distribuce není výslovně upravena reinvestiční povinností, ale zákon ji výslovně nevylučuje.

Obecně prospěšné společnosti

Základní právní úpravu činnosti obecně prospěšných společností řeší zejména právní normy:

- zákon č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech
- občanský zákoník, ust. § 18 až § 20a (právnícké osoby obecně)
- obchodní zákoník, ust. § 70 až §75b (likvidace)

Náplň činnosti obecně prospěšné společnosti je spojena s nediskriminačním poskytováním obecně prospěšných služeb veřejnosti, aniž by byl přesně stanoven typ služeb. O jejich charakteru mohou rozhodnout sami zakladatelé, kteří si ale musí být vědomi toho, že typ poskytovaných služeb a podmínky jejich poskytování jsou nejdůležitější částí zakládací listiny.

Výdělečná práce může být za vymezených podmínek vykonávána jako doplňková činnost. Obecně prospěšné služby je možno uplatnit za nákladové ceny i za účelem zisku, který musí být použit na poskytování obecně prospěšných služeb.

Dosahování zisku je možné, ale zisk nelze distribuovat, zákonem je upravena reinvestiční povinnost.

Nadace a nadační fondy

Nadace a nadační fondy mohou být sociálními podniky za předpokladu, že jsou chápány jako podpůrné organizace či zaměstnávající ohrožené skupiny osob sociální exkluzí. (Dohnalová, 2009:35)

Základní právní úprava činnosti nadací a nadačních fondů se týká zejména těchto zákonů:

- zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), ve znění zákonů č. 210/2002 Sb., č.257/2004 Sb.
- občanský zákoník, ust. § 18 až § 20a (právnícké osoby obecně)
- obchodní zákoník – ust. § 70 až §75b (likvidace)

Náplň činnosti nadací s nadačních fondů je spojena s koncentrací majetkových hodnot a jejich další distribuci třetím osobám za účelem dosažení obecně prospěšných cílů. Naplnění účelu slouží výnos z nadačního jmění a ostatní majetek nadace. Praktická realizace a její soulad se zakládací listinou je pak dozorován dozorčí radou nadace.

Výdělečná činnost je velmi omezena. Může být vykonávána pouze za vymezených podmínek (kulturní, společenské, sportovní a vzdělávací akce). Dosahování zisku je však možné. Zisk lze distribuovat, podle zákonem upravených forem a podle stanovených podmínek.

Evidované (církevní) právnícké osoby

Základní právní úprava činnosti evidovaných (církevních) právnícké osob se týká zejména těchto zákonů:

- zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností
- občanský zákoník, ust. § 18 až § 20a (právnícké osoby obecně)

Činnost těchto právníckých osob je motivována určitou náboženskou vírou a zaměřena zejména pak na provoz účelového zařízení charitativních služeb.

Výdělečná činnost může být vykonávána jako činnost doplňková za zákonem vymezených podmínek.

Evidované (církevní) právnické osoby mohou dosahovat zisku. Jeho distribuci zákon výslovně nevylučuje, ani neupravuje reinvestiční povinnost.

Družstvo

Základní právní úprava činnosti družstev se týká zejména těchto zákonů:

- zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- občanský zákoník, ust. § 18 až § 20a (právnické osoby obecně)
- zák. č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon, v případě provozování živnosti

Náplň činnosti družstev se týká podnikání nebo jiná činnost, která zajišťuje hospodářské, sociální nebo jiné potřeby členů družstva.

Tato právní forma je pro provozování výdělečné činnosti vhodná, protože ji zákon výslovně předpokládá. To se týká i zisku a jeho předpokládané distribuce, k níž je potřeba ve stanovách formulovat přesná pravidla.

Fyzická osoba (OSVČ)

Právních úprav fyzických osob samostatně výdělečně činných se týkají zejména následující zákony:

- zák. č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon
- zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (zejm. v rozsahu ust. § 1 až 20)

Činností těchto subjektů je provozování živnosti.

Výdělečná činnost je zákonem výslovně předpokládána, a proto jsou tyto subjekty pro účely provozování výdělečné činnosti vhodné. Dosahování zisku i jeho distribuce je zákonem výslovně předpokládána.

Akciová společnost (a.s.)

Právní úprava činnosti akciových společností je součástí těchto zákonů:

- zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- občanský zákoník, ust. § 18 až § 20a (právnické osoby obecně)
- zák. č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon, v případě provozování živnosti

Náplň činnosti akciových společností se týká zejména podnikání. V poslední větě obchodního zákoníku se u akciových společností připouští také *jiná činnost*. V praxi je tato jiná činnost uplatněná výjimečně.

Výdělečná činnost je zákonem výslovně předpokládána, takže i tato právní forma je pro provozování výdělečné činnosti vhodná; stejně jako dosahování zisku a jeho distribuci.

Společnost s ručením omezeným (s.r.o.)

Základní právní úprava činnosti společností s ručením omezeným se týká zejména těchto zákonů:

- zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- občanský zákoník, ust. § 18 až § 20a (právnícké osoby obecně)
- zák. č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon, v případě provozování živnosti

Společnosti s ručením omezeným se zabývají především podnikáním. V poslední větě obchodního zákoníku se i u těchto společností připouští také *jiná činnost*, ale v praxi je tato jiná činnost uplatněna jen výjimečně.

Tato právní forma je tedy vhodná, protože zákon předpokládá dosahování zisku i jeho distribuci.

Chráněné dílny

Základní právní úprava činnosti chráněných dílen se týká zejména tohoto zákona:

- zák. č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Činnost chráněných dílen se týká zejména zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Výdělečná činnost není zákonem výslovně zakázána. Může dosahovat zisku a zároveň ho distribuovat.

3.3 Vybrané subjekty působící na poli sociální ekonomiky v České republice

Zabýváme-li se sociální ekonomikou v ČR, je třeba kromě už zmíněných stručně představit i některé další organizace, jejichž aktivity mohou mít podstatný vliv na rozvoj sociální ekonomiky, protože mohou ovlivnit rozhodování o její konkrétní podobě na vládní úrovni.

V současné době se kromě aktivit jednotlivců nebo zástupců OOS rozvíjejí i aktivity na akademické půdě. Některé české univerzity⁴ již nabízejí nové studijní programy a předměty zaměřené přímo na sociální ekonomiku, a tak univerzitní vzdělávací systém

⁴ Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, navazující magisterský obor Studia občanské společnosti; Univerzita Karlova, Katedra sociální práce; Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem; Fakulta sociálně ekonomická; Vysoká škola podnikání Ostrava; Akademie sociálního podnikání (GLE, 2008:170)

může příznivě ovlivnit nejen zkoumání této problematiky, ale také kvalitu informovanosti o ní.

K významným subjektům působícím v oblasti sociální ekonomiky patří Nová ekonomika o.p.s., která spolupracuje s projektem TESSEA a Fokus Praha o. s.

V metodologické části kritéria sociálních podniků dle EMES jsou doplněna ještě o podrobnější popis dle projektu TESSEA

Součástí Přílohy č. 3 jsou konkrétní definice sociální ekonomiky, sociálních podniků a sociálního podnikání všech popsanych subjektů.

Nová ekonomika o.p.s.

Nová ekonomika o.p.s. byla založena v roce 2009 v návaznosti na projekt H/R/D/I realizovaný Novým Prostorem o. s., aby převzala tři okruhy činností. Zajímá se převážně o ekonomické, environmentální a sociální oblasti, s důrazem na oblast ekonomickou. Tato organizace je přesvědčena, že prosperita společnosti stojí na třech pilířích, kterými jsou ekonomická prosperita, kvalita životního prostředí a společenský kapitál. Za své poslání považuje vyhledávat, prosazovat a všestranně podporovat inovační ekonomické nástroje, které by vytvářely zisk a zároveň sledovaly sociální a ekologické cíle. Propaguje takové iniciativy a metody, které podporují pozitivní trendy ve společnosti a mají příznivý vliv na společenské změny. Užívá a spravuje internetové stránky www.socialni-ekonomika.cz, www.diversity-management.cz a www.public-procurement.cz.

Nová ekonomika o.p.s. se zabývá mimo jiné také sociálním podnikáním. Nabízí širokou škálu služeb od poradenství, vzdělávání, až po propagaci a konzultace. (<http://www.socialni-ekonomika.cz>, cit. 6. 5. 2010)

Projekt TESSEA

Nová ekonomika o.p.s. je provázaná s projektem TESSEA, který řídí PhDr. Ing. Petra Francová, ředitelka Nové ekonomiky o.p.s. Nová ekonomika o.p.s. také pořádala dne 24. 9. 2009 ustavující konferenci TESSEA, na níž se sešlo více než 150 zástupců OOS, veřejné správy, organizací soukromého sektoru i akademické sféry. Program konference byl zaměřen na formální představení a oficiální vyhlášení vzniku tematické sítě.

Projekt TESSEA byl zahájen dne 1. 6. 2009 a navazuje na výstupy Národní tematické sítě C posilování Sociální ekonomiky, v rámci Programu Iniciativy EQUAL⁵, kdy vznikla tematická síť příznivců a zájemců v oblasti sociálního podnikání v ČR.

TESSEA je tematická síť, která má širokou základnu členů a volený expertní výbor. Hlavní těžiště práce tematické sítě leží na činnosti pěti pracovních skupin zabývajících se definicí, komunikací, financemi, vzděláváním a měřením. Slouží k prosazování konceptu sociální ekonomiky a sociálního podnikání nejen v ČR, ale díky vytvořenému modelu infrastruktury pro jeho rozvoj v oblasti vzdělávání, osvěty, financování a výměny zkušeností může působit i na mezinárodní úrovni. Hlavním cílem projektu je podrobněji informovat o aktuální situaci a tím se podílet na podpoře sociálního podnikání v ČR.

Projekt TESSEA funguje jako názorová platforma. Vzhledem k tomu, že nemá právní subjektivitu, prosazuje své cíle skrze dobrovolné iniciativy svých členů. Mezi členy patří jak jednotlivci, tak OOS, Úřad vlády ČR a některé společnosti s ručením omezeným. Pracovní skupiny projektu se podílejí na samotném definování, samozřejmě působí i v oblasti definování sociální ekonomiky a sociálního podniku a také na konkretizaci principů sociálního podnikání v českém prostředí. (<http://www.socialni-ekonomika.cz>, cit. 6. 5. 2010)

Definice sociálního podnikání a sociálního podniku dle projektu TESSEA zní takto:

„Sociální podnikání jsou podnikatelské aktivity prospívající společnosti a životnímu prostředí. Hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je z větší části použit pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku i zvýšení veřejného prospěchu.

Sociálním podnikem se rozumí „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba, její součástí nebo fyzická osoba, které splňují principy sociálního podniku. Sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, který je formulován v základních dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu – ekonomického, sociálního a environmentálního.“ (TESSEA, srpen 2010)

Charakteristika sociálních podniků podle TESSEA obsahuje sociální, ekonomický a environmentální a místní prospěch. Všechny tyto charakteristiky jsou zároveň v souladu

⁵ Iniciativa Společenství EQUAL patří mezi nástroje Evropské strategie zaměstnanosti, které podporují mezinárodní spolupráci ve vývoji a prosazování nových nástrojů v boji s diskriminací a nerovnostmi na trhu práce. Konkrétně se jedná o podporu vybraných projektů, které pomáhají znevýhodněným skupinám hledat zaměstnání. (www.equalcr.cz, cit. 14. 8. 2010)

s evropským pojetím sociálního podniku, který by je měl splňovat nebo k nim alespoň směřovat.

Sociální prospěch by měl splňovat:

- provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině lidí
- využívání iniciativy občanů
- demokratické rozhodování

Environmentální a místní prospěch směřuje k:

- uspokojování přednostně místních potřeb a využívání místních zdrojů
- zohledňování environmentálních aspektů
- zapojení důležitých aktérů do činnosti sociálního podniku
- podporování sociální zodpovědnosti na místní úrovni
- inovačnímu přístupu a řešení

Ekonomický prospěch uvádí, že sociální podnik:

- přednostně používá svůj případný zisk pro vlastní rozvoj a pro naplnění veřejně prospěšných cílů
- vykonává soustavné ekonomické aktivity
- nese ekonomická rizika
- je nezávislý na veřejných a soukromých institucích
- může využívat financování z více zdrojů
- disponuje s alespoň minimálním podílem placené práce (TESSEA, srpen 2010)

Projekt TESSEA ještě operuje s definicí sociální ekonomiky podle *Výzvy k podpoře sociálního podnikání v ČR*, jak byla předložena v září 2009 organizací Focus Praha, o. s. na mezinárodní konferenci konané pod názvem *Sociální firmy – nový rozměr podnikání*:

„Jedná se o souhrn autonomních soukromých aktivit, uskutečňovaných různými typy organizací, jejichž cílem je služba členům nebo místní komunitě především prostřednictvím podnikání. Sociální ekonomika je orientovaná na řešení otázek zaměstnanosti, sociální soudržnosti a místního rozvoje. Vzniká a rozvíjí se na konceptu trojího prospěchu - ekonomického, sociálního a environmentálního. Sociální ekonomika umožňuje občanům aktivně se zapojit do rozvoje regionu. Vytváření zisku/přebytku sociálního podniku je žádoucí, není však primárním cílem. Případný zisk je přednostně užíván k rozvoji aktivit organizace a pro potřeby místní komunity. Vnitřní vztahy v sociálních podnicích směřují k

maximálnímu zapojení členů/pracovníků do rozhodování a k samosprávě, vnější vztahy s okolím posilují sociální kapitál. Právní forma subjektů sociální ekonomiky není rozhodující, principiálním je sledování obecně prospěšných cílů uvedených ve stanovách. Subjekty sociální ekonomiky jsou sociální podniky a organizace podporující jejich činnost v oblasti vzdělávání, poradenství a financování.“ (TESEEA, leden 2010)

Focus Praha o. s.

Focus Praha o. s. byl založen v roce 1990. Zaměřuje se zejména na komunitní služby pro osoby s dlouhodobým duševním onemocněním. Informuje veřejnost o problematice duševního zdraví, hájí práva duševně nemocných osob a snaží se prosazovat legislativní změny v oblasti psychiatrie a sociálních služeb v ČR.

Tato OOS je ale aktivní i v oblasti sociální ekonomiky v ČR. Realizovala projekt *Rozvoj sociální firmy* ve spolupráci se Sananim o. s., spolufinancovaným z Evropského sociálního fondu v rámci programu Iniciativy Společenství CIP EQUAL a státního rozpočtu ČR. Projekt reaguje na potřebu uplatnění obtížně zaměstnatelných osob na trhu práce a ověření sociální firmy, jako jeho vhodný prostředek. (www.fokus-praha.cz, cit. 14. 6. 2010) Tento projekt byl již ukončen a veškeré informace jsou dostupné na stránkách www.socialnifirmy.cz, které Focus Praha o. s. spravuje. Mezi výstupy projektu patří i *Standardy sociální firmy*.

Dílčí shrnutí

Sociální podnikání se v ČR objevuje po roce 1989, kdy se hranice státu otevřely novým trendům. Tato forma podnikání mimo jiné přináší možnost financování OOS z více zdrojů a poskytuje příležitost znevýhodněným osobám, aby se mohly pracovně uplatnit a tak sociálně integrovat do společnosti. V zemích západní Evropy sociální ekonomika působí v nejrůznějších oblastech lidského života už dlouhodobě. Ve srovnání s tím je možností, které nabízí sociální ekonomika v ČR, méně a jsou zatím také jen v omezené míře využívány.

Nedostatečně vymezený legislativní rámec vede k tomu, že struktura sociálního podnikání je hodně roztříštěná. Sociální podniky mají různé právní formy jak OOS, tak formu organizací ziskového sektoru. Subjekty, které jsou sociálními podniky, však musí splňovat určité charakteristické znaky.

Třebaže v ČR existují různé aktivity, které se snaží o sociální ekonomice informovat a vytvořit ucelenou definici (viz. podkapitola 3.3), tak se zdá, že to zatím dostačující není. Na základě studia dokumentů a uskutečněných rozhovorů předpokládám lze předpokládat, že se tento stav změní ve chvíli, kdy bude veřejnost dostatečně informována o problematice sociální ekonomiky a připravena na integraci znevýhodněných osob do společnosti skrze pracovní uplatnění. Tato otázka ale souvisí s fungováním vyspělé a zodpovědné občanské společnosti.

4 Vliv státu na sociální podnikání

Součástí diplomové práce je i stručná charakteristika úlohy státu v sociální politice. Tato úloha je velmi mnohostranná, i když v této práci je věnována pozornost jen těm skutečnostem, které se dotýkají zvoleného tématu, především oblasti sociálního podnikání.

Je tu nastíněn model vztahu státu a OOS, protože se to přímo týká i sociálních podniků, jež mají některou právní formu těchto organizací občanského sektoru. Pozornost je věnována také vztahu státu k veřejnému sektoru a je podrobně popsána současná státní podpora sociálních podniků a rekapitulována legislativní stránka týkající se sociálních podniků v ČR.

4.1 Funkce státu a veřejného sektoru ve společnosti

Stát plní ve společnosti určité nezastupitelné funkce⁶. Při realizaci těchto funkcí používá prostředky mocenské, ekonomické, ideologické a samozřejmě prostředky právní. Stát tedy disponuje právními a mocenskými nástroji, které slouží k řízení, rozhodování o preferencích a ke koordinaci různých společenských zájmů, které jsou chápány jako veřejné. (Potůček, 2005:122) Delegovaná státní moc dává možnost prosadit zájmy státu vůči jednotlivcům, skupinám i celé společnosti.

Důležitou sférou činnosti státu je vliv na náplň veřejné politiky, která pak určuje předpoklady a funkce veřejného sektoru a vymezuje postupy a nástroje pro dosažení vytyčených cílů. (Tetřevová, 2008:108) S tím souvisí i stanovení priorit a cílů veřejného sektoru.⁷

Dále stát zasahuje do jisté míry i do prostředí tržního hospodářství. V tomto případě je důvodem pokusit se předejít selhání trhu⁸, eventuálně důsledky takového selhání řešit. V této oblasti má stát čtyři základní funkce:

⁶ Základní funkce státu spočívají v zajištění vnitřní a vnější bezpečnosti, ochraně majetkových práv a ochraně a respektování lidských práv a svobod. Dalšími funkcemi státu je zabezpečení péče o zdraví, regulace a podněcování ekonomických, kulturních a sociálních aktivit. Všechny uvedené oblasti jsou takové činnosti státu, které mají základní, celospolečenský a trvalý význam. (Potůček, 2005:122)

⁷ V oblasti plnění veřejných úkolů se objevuje také mnoho problematických oblastí. Jednou z nich je výsadní postavení státu v plnění všech stanovených úkolů. Otázka je, zda stát ponechat v tomto postavení nebo převést plnění těchto úkolů, alespoň v místním měřítku, na jiné politické instituce nebo soukromé subjekty. (Potůček, 2005:121 – 123)

⁸ Mezi příčiny tržního selhání patří: nedokonalá konkurence, existence monopolu a veřejných statků, vznik externalit, nedostatek informací atd. (Peková, Pilný, 2002:12)

- alokační (alokace finančních zdrojů na zabezpečení zejména veřejných statků⁹)
- redistribuční (zmírnění nerovnosti a nespravedlnosti v rozdělování způsobené tržním prostředím)
- stabilizační (zmírnění cyklického vývoje ekonomiky a nestability hospodářství a stabilizace hospodářského růstu a zaměstnanosti)
- regulační a legislativní (stát vytváří právní prostředí pro fungování tržního prostředí a dohlíží nad dodržování zákonů a jiných předpisů) (Peková, Pilný, 2002:13-14)

Funkce veřejného sektoru

Hlavním posláním veřejného sektoru¹⁰, který vzniká v důsledku tržního selhání, je kromě zabezpečování veřejných statků pro občany ještě napravování a odstraňování důsledků tohto selhání. (Šebestová, 2008:10) Ve veřejném sektoru je zaměstnána významná část práceschopného obyvatelstva v produktivním věku, což samozřejmě přispívá k celkové zaměstnanosti ve státě. (Pavlaček, 2008:10)

Veřejný sektor je významnou částí národního hospodářství a plní dvě zásadní funkce, a to ekonomickou a sociální. Ekonomická funkce zabezpečuje veřejné statky a odstraňuje následky negativních externalit¹¹ způsobené tržním selháním. Přispívá k růstu zaměstnanosti a celkové ekonomické prosperitě národního hospodářství, jelikož celý veřejný sektor pracovní příležitosti vytváří. Sociální funkcí jsou zajišťovány služby, zvláště pro sociálně slabší vrstvy obyvatel. Jedná se například o sociální péči a organizování spolupráce s neziskovými organizacemi.

Základní ekonomicko-sociální funkce veřejného sektoru jsou:

- zajistit potřebné veřejné statky (jejich efektivitu, hospodárnost a užitek; pomocí přerozdělovacích procesů z rozpočtové soustavy zajistit efektivní alokaci prostředků na produkci veřejných statků)

⁹ Veřejné statky dle ekonomického kritéria, jsou takové služby či zboží, které umožňují společné užívání všem osobám ve společnosti. Veřejné statky mají tyto znaky: užitek celé společnosti, kolektivní spotřeba, neprochází trhem (tzv. netržní, či polotržní statky), jsou efektivnější v případě, když jsou zabezpečovány veřejnou správou. (Těševová, 2008:73-75)

¹⁰ Veřejný sektor je řízen veřejnou správou (státní správa a územní samospráva), která je současně resortem veřejného sektoru. Veřejný sektor funguje na netržním principu, jeho hlavní kritérium úspěšnosti není zisk ale kvalita, je financován z veřejných rozpočtů, o jeho produkci se rozhoduje veřejnou volbou a podléhá veřejné kontrole. Do veřejného sektoru patří: veřejná správa, justice, policie, armáda, školství, zdravotnictví, sociální služby, veřejná hromadná doprava, energetické a vodní hospodářství atd. (Peková, Pilný:2002:18-23)

¹¹ Nechtěný, nezamýšlený efekt aktivit jiného subjektu vyvolávající újmu nezainteresovanému subjektu. (Peková, Pilný:2002:39)

- zabezpečit tzv. hraniční statky (statky na hranici mezi soukromými a veřejnými statky)
- pomoci ve vytvoření podmínek pro fungování privátního sektoru (zajistit fungující dopravní infrastrukturu, bezpečnost majetku, zákonodárství atd.)
- zajistit produkci privátních statků (v případě tržního selhání a existence externalit)
- přispět k ekonomickému růstu (zapojit subjekty soukromého sektoru do veřejného sektoru; vytvářet vládní poptávku po zboží a službách u soukromého sektoru a podmínky pro růst zaměstnanosti v soukromém sektoru)
- dosáhnout větší spravedlnosti v rozdělování (zajistit nevyučitelnost z užívání veřejných statků; umožnit všem občanům z jakýchkoli příjmových skupin využívat za tzv. uživatelský poplatek či zcela bezplatně některé statky, především pokud jde o školství, zdravotnictví, sociální služby atd.) (Peková, Pilný, 2002:20-21)

4.2 Vztah státu a organizací občanského sektoru k poskytování veřejných služeb

Stát nemůže uspokojit speciální potřeby jednotlivců či skupin osob, jelikož se zaměřuje na uspokojení potřeb většinové společnosti. Činnosti OOS se proto často zabývají takovými službami, které stát nedokáže či nechce poskytovat. Jedna z teorií vzniku OOS (*Public good Theory*) hovoří o dvou základních pojmech a to jsou poptávka heterogenity a mediánový volič. Poptávka heterogenity představuje poptávku většinové společnosti po celé škále obdobných veřejných a kvazi-veřejných statků. Mediánový volič pak představuje největší část poptávky po veřejných a kvazi-veřejných statcích v rámci všech voličů. Vládní úředníci ve snaze maximalizovat své šance v nových volbách preferují poskytování veřejných statků na úrovni požadované mediánovým voličem. Neuspokojí se tak požadavky osob, které požadují jinou úroveň poskytovaných veřejných statků, než která je zastoupená mediánovým voličem. (Anheier, 2005:121) OOS se proto zaměřují na různorodé činnosti, které nejsou vykonávány státem a které vznikly ze specifických potřeb jednotlivců, skupin i komunit. I přes činnosti OOS, stát zajišťuje mnoho potřebných služeb a veřejných statků sám. Není ale jediným poskytovatelem.

V oblasti poskytování veřejných statků zastávají OOS vůči státu činnosti:

- výlučné (poskytované služby zajišťují pouze OOS)

- komplementární (doplňkové služby ke službám poskytovaným státem)
- alternativní (služby OOS souběžné ke službám poskytovaným státem)
- rozvojové (charakter služeb vede k rozvoji společnosti, např. výzkumná činnost) (RVNNO, 2008)

OOS jsou mnohdy konkurenty v těch službách, které poskytují i vládní neziskové organizace. Na jednu stranu tato konkurence podporuje zkvalitňování poskytovaných služeb a vede ke zvyšování efektivnosti veřejného sektoru. (Peková, Pilný, 2002:47) Na druhou stranu v českém prostředí stále ve vztahu státu a OOS působí jedno dilema, že stát zachovává snadno říditelné příspěvkové a rozpočtové organizace a preferuje je místo toho, aby otevřel větší prostor pro soutěž v poskytování služeb vládních neziskových organizací a OOS v sociální péči, zdravotnictví a školství. (Potůček, 2005:173)

Stát sice podporuje OOS a i přes to, že vynakládá nemalé finanční prostředky, například v roce 2008 bylo OOS poskytnuto 11 704 mil. Kč z veřejných rozpočtů (RVNNO, 2010), tak OOS nemají jistotu příjmu pravidelných dotací a požadované jejich výše. Tato situace je dána především nastavenou dotační politikou.

Státní dotační politika OOS vychází z rozpočtových pravidel ČR a je uskutečněna prostřednictvím vyhlášovacích programů. Za tyto programy jsou zodpovědná jednotlivá ministerstva. Poskytování dotací upravuje dokument *Zásady vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy* (dále Zásady vlády).

Mezi hlavní nedostatky státní dotační politiky patří:

- nevhodný harmonogram poskytovaných dotací (dotace jsou uvolňovány až v průběhu roku, zejména v druhém čtvrtletí roku, což způsobuje finanční nejistotu OOS; tento fakt ve výsledku znamená, že OOS nemají na předfinancování projektu prostředky a tuto situaci řeší různými způsoby, které nejsou pro činnost OOS efektivní)¹²
- neochota resortů najít cestu k víceletému financování vybraných aktivit či služeb (i když existují možnosti víceletého financování přes ISPROFIN, tak se mnoho resortů tomuto typu financování brání; na druhou stranu jsou

¹² Z vlastní zkušenosti mohu říct, že pozdní platba dotací je opravdu veliký problém. Některé OOS tento stav řeší prostřednictvím propouštění zaměstnanců na dobu, než získají dotace, což vede ke zhoršení kvality služeb pro klienty nebo se investují vlastní finance do chodu organizace (zakladatelé, ředitelé).

ministerstva, která již přistoupila k víceletému způsobu financování, ale jen ve vybraných dotačních programech; jedná se např. o Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo životního prostředí)

- nejasnost kolem pojmu veřejná prospěšnost¹³ (připravovaný zákon o organizacích se statusem veřejné prospěšnosti by měl vyřešit nejasnosti, které ztěžují jeho využívání a tak brání v rozvoji i v přesném zacílení státní dotační politiky)
- disproporce mezi podporou veřejně prospěšných oblastí (v objemu dotací je malá proporčnost, což znamená, že je poskytováno mnoho finančních prostředků na aktivity, jako je sport či využívání volného času, proti slabší podpoře například kultury a bezplatného právního poradenství pro handicapované osoby, pro něž nejsou skoro žádné dotační tituly vypisovány)
- nedodržování Zásad vlády některými ministerstvy (i přes jejich novelizaci se nepodařilo prosadit závazný harmonogram pro zahájení, průběh a ukončení dotačního řízení závazný pro všechna ministerstva; problematické oblasti se například týkají pozdního vyhlášení výběrových řízení a jejich zdlouhavého vyhodnocování, opožděného vyhlášení výsledků a pozdní platby faktického poskytování dotací) (Vláda, 2009)

V metodologické části někteří respondenti forem OOS sami upozornili na konkrétní nedostatky státní dotační politiky, které se jich přímo týkají. Jako nejproblematictější oblasti uvedli nevhodný harmonogram poskytovaných dotací a neochotu resortů najít cestu k víceletému financování služeb OOS.

4.3 Současná podpora sociálního podnikání České republiky

V ČR lze podporu sociálních podniků rozdělit na tři hlavní části. První část se týká podpory, kterou nabízí současná legislativa ČR. Druhá část se zaměřuje na finanční podporu sociálního podnikání a podporu integrace znevýhodněných osob na trhu práce

¹³ V ČR již byl přijat věcný záměr statusu veřejné prospěšnosti. Předpokládá se, že paragrafované znění zákona bude vládě předloženo do 31. 12. 2012.

skrze Evropské strukturální fondy. Třetí část se týká dotační politiky státu a vztahuje se na sociální podniky, které mají právní formu některé OOS.

a. PODPORA VYPLÝVAJÍCÍ Z LEGISLATIVY

V ČR jsou zákony týkající se sociálního podnikání řešeny selektivně, jelikož neexistuje legislativní rámec konceptu pro sociální ekonomiku. (GLE, 2008:152)

Velkou podporu sociálních podniků bude znamenat připravovaný zákon o statusu veřejné prospěšnosti. Věcný záměr zákona o statusu veřejné prospěšnosti byl schválen dne 24. 5. 2010 a předpokládané paragrafované znění zákona bude vládě předloženo do 31. 12. 2012. Věcný záměr nestanovuje žádnou novou právní formu, ale umožňuje současným právním formám získat status veřejné prospěšnosti, pokud splní zvláštní podmínky. Tento zákon bude mít zásadní úlohu ve zrovnoprávnění všech právních forem, které poskytují veřejně prospěšné činnosti a služby. Cílem věcného záměru je vymezit status veřejné prospěšnosti a vymezit vlastnosti organizací nesoucí tento status. Dalším cílem je zajištění transparentnosti a reinvestice zisku organizací se statutem veřejné prospěšnosti a zpřehlednění a kontrola finančních prostředků ze státního rozpočtu, které budou poskytovány na veřejně prospěšné aktivity. (<http://www.nno.ecn.cz>, cit. 4. 8. 2010)

Legislativa vztahující se k sociálním podnikům zahrnuje jednotlivé zákony subjektů sociální ekonomiky a jiné zákony, které mají vliv na činnost a rozvoj sociální ekonomiky v ČR. (Dohnalová, 2008).

Mezi tyto důležité zákony patří:

- zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů
- zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech
- zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech
- zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a o postavení církví a náboženských společností a změně některých zákonů
- zákon č. 586/92 Sb., o daních z příjmů
- zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách
- zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce (GLE, 2008:136)

Zákonné možnosti této podpory nabízí zejména zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Nepřímou podporu sociálních podniků také nabízí zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách.

1) Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Tento zákon mimo jiné stanovuje podmínky pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením a zavádí zvláštní nástroje pro podporu jejich pracovního uplatnění.

Osoby se zdravotním postižením mají právo na zvýšenou ochranu na trhu práce (ust. § 67, odst. 1) a na pracovní rehabilitaci. Zaměstnavateli, který provádí přípravu na pracovní rehabilitaci, může úřad práce uhradit náklady spojené s touto přípravou (ust. § 69-74). Zákon uvádí také možnost vytváření chráněných pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením, na které úřad práce může zaměstnavateli poskytnout příspěvek (ust. § 75). Je zde také stanovena možnost vytvářet chráněné pracovní dílny, tedy místa přizpůsobená pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením, kde je zaměstnáváno v průměrném ročním přepočtu zaměstnanců nejméně 60% těchto zaměstnanců (ust. § 76). Dále je zde uvedena možnost získání příspěvku od úřadu práce na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Ten je přiznán zaměstnavateli, který zaměstnává více než 50% osob se zdravotním postižením z celkového počtu zaměstnanců (ust. § 78).

Další důležitou částí tohoto zákona je určení povinnosti zaměstnavatelů s počtem zaměstnanců větším než 25 zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu, který činí 4 %. Pokud tito zaměstnavatelé z jakéhokoli důvodu nemohou tuto povinnost splnit, mají možnost využít tzv. náhradní plnění (ust. § 81-84). V zákoně jsou vymezena také společensky účelná pracovní místa, která jsou určena pro uchazeče o zaměstnání, jimž nelze zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem. Nově vytvořená místa mohou zřizovat zaměstnavatelé na základě dohody s úřadem práce nebo mohou získat příspěvek na zřízení těchto pracovních míst od úřadu práce (ust. § 113).

Tento zákon tím, že se touto problematikou více zabývá, je důležitým signálem pro veřejnost, protože naznačuje, že si je státní správa vědoma potřeby důslednějšího řešení problému zaměstnanosti osob se zdravotním postižením na legislativní úrovni. Tento problém má nakonec širší platnost, protože bude potřeba řešit všechny znevýhodněné skupiny osob na trhu práce, nejen zdravotně postižené.

2) Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

Zákon řeší možnosti daňových úlev. Možné daňové úlevy se týkají zvláštního režimu vyloučení určitých druhů příjmů z předmětu daně z příjmu (ust. § 18, odst. 3-8), možnosti poplatníkům snížený základ daně dále snížit až o 30%, maximálně o 1 milion korun (ust. § 20, odst. 7) a stanovení systému určení výše slev pro zaměstnavatele (ust. § 35) a fyzické osoby patřící do kategorie znevýhodněných osob (ust. § 35ba).

V tomto zákonu jsou uvedeny případy, kdy je možná daňová úleva subjektům, které nejsou založeny nebo zřízeny za účelem podnikání. Tento zákon se netýká zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají jiné znevýhodněné skupiny osob na trhu práce než osoby se zdravotním postižením a osoby pobírající invalidní nebo starobní důchod či studenty.

3) Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách

Další možnou podporu sociálních podniků upravuje zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, v němž se zakotvují dvě varianty podpory. První varianta se vztahuje se na specifické skupiny zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají osoby se zdravotním postižením a uchází se o určitou veřejnou zakázku. Druhá varianta umožňuje podporu zaměstnavatele cestou vyloučení všech ostatních dodavatelů z účasti na zadávacím řízení (§ 101 odst.) nebo obligatorním zvýhodněním jeho cenové nabídky oproti jiným dodavatelům (§ 101 odst. 5).

Národní akční plán sociálního začleňování

Kromě zákonů uvedených výše, i tento dokument působí na rozvoj sociálních podniků a integraci znevýhodněných osob na trhu práce. Naplňuje společné cíle sladěného procesu koordinace politik EU v oblasti sociální ochrany a sociálního začleňování.

Národní akční plán sociálního začleňování je jeden ze strategických dokumentů *Národní zprávy o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování ČR*, která navazuje na další dokumenty z oblasti sociálního začleňování z let 2004 – 2008 a sociální ochrany. Je to dokument, který je součástí aktivní politiky podpory zaměstnanosti v ČR.

Tento dokument mapuje problémy ČR v boji s chudobou a sociálním vyloučením, zabývá se podporou sociální soudržnosti, modernizací důchodového systému a systému zdravotní péče. Upozorňuje také na důležitost rovných příležitostí pro všechny občany ČR, zejména pak na integraci osob sociálně vyloučených a ohrožených sociálním vyloučením. Je tu kladen důraz na samotnou aktivitu těchto lidí jejich ochotu, aby se uplatnili při

hledání zaměstnání, byli schopni si ho udržet a aby stávající bariéry při vstupu na trh práce byly odstraněny. Kromě toho je důraz položen na odstranění nerovností v přístupu ke vzdělání a je zdůrazněna podpora integrace cizinců. Dokument se zabývá i chudobou dětí, která je velmi nebezpečná tím, že často vytváří špatný model rodinného chování, který může pak být přenášen z generace na generaci. Dokument uvádí nejen cíle, ale i nástroje k jejich úspěšné realizaci. Mezi tři prioritní cíle patří:

- Cíl 1 – posílení integrace sociálně znevýhodněných osob
- Cíl 2 – posílení soudržnosti rodiny
- Cíl 3 – podpora rozhodovacích procesů na lokální a regionální úrovni, včetně rozvoje partnerství v politice sociálního začleňování

Důležitou součástí dokumentu je uznání podpory rozvoje sociální ekonomiky a sociálního podnikání na lokální úrovni. Subjekty sociální ekonomiky tak mohou výrazně pomoci v uskutečnění vytyčených cílů. Toto uznání podstatné role sociální ekonomiky ve státním dokumentu je vstřícný krok k budování partnerství subjektů sociální ekonomiky a místní samosprávy a potvrzení významné role sociální ekonomiky ve společnosti.

Finanční prostředky na realizaci vytyčených cílů jsou zajišťovány hlavně skrze strukturální fondy EU. Konkrétně se jedná o operační programy *Lidské zdroje a zaměstnanost*, *Vzdělávání a konkurenceschopnost* a *Integrovaný operační program*. Dalším zdrojem finanční podpory jsou vyčleněné prostředky ze státního rozpočtu ČR. (Ministerstvo práce, 2009:1-20)

b. EVROPSKÉ STRUKTURÁLNÍ FONDY

Evropské strukturální fondy v ČR působí od roku 2004. Jedno programovací období již bylo před několika lety ukončeno. V současné době stále probíhá realizace programovací období na 2007 – 2013, ve kterém jsou mimo jiné podporovány sociální integrace a rozvoj sociální ekonomiky a sociálního podnikání.

Níže jsou stručně popsány vybrané operační programy a jejich prioritní osy, které se zaměřují na zmíněné oblasti:

- 1) Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ)
- 2) Operační program Praha – Adaptabilita (OPPA)
- 3) Integrovaný operační program (IOP)

1) Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ)

Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (dále OP LZZ) je zaměřen na snižování nezaměstnanosti skrze aktivní politiku na trhu práce a při profesním vzdělávání a na začleňování sociálně vyloučených obyvatel do společnosti. Podporuje také aktivity směřující ke zvýšení kvality veřejné správy a mezinárodní spolupráce v uvedených oblastech. V rámci tohoto operačního programu působí mimo jiné¹⁴ *Prioritní osa 3 – Sociální integrace a rovné příležitosti*, která je zaměřená na pomoc osobám ohrožených sociálním vyloučením a osobám sociálně vyloučeným. Tato pomoc je směřována do oblasti zvyšování kvality a dostupnosti sociálních služeb, zvyšování zaměstnanosti těchto osob, prosazování rovných příležitostí žen a mužů a má zároveň podporovat slučitelnost rodinného a osobního života. Tato prioritní osa nabízí čtyři oblasti podpory¹⁵, přičemž dvě z nich se vztahují k sociální integraci, a to *Oblast podpory 3.1 – Podpora sociální integrace a sociálních služeb* a *Oblast podpory 3.3 – Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce*.

Oblast podpory 3.1 se zaměřuje na poskytování sociálních služeb a realizaci sociálně preventivních programů pro cílové skupiny a na podporu organizací a subjektů poskytujících služby při vstupu do podnikatelského prostředí, které rozšiřují možnost integrace cílových skupin. Cílové skupiny této oblasti podpory jsou osoby zdravotně, sociálně a kulturně znevýhodněné (viz. kapitola 5).

V současnosti jsou k této oblasti podpory platné tři výzvy pro předkládání projektových žádostí. Všechny tři výzvy mají společné územní vymezení dopadu realizace projektů, a to celé území ČR kromě hlavního města Prahy.

Jedná se o tyto výzvy:

- *Výzva č. 30 (Výzva pro předkládání grantových projektů OP LZZ „Sociální ekonomika“)*
- *Výzva č. 5 (Výzva k předkládání individuálních projektů v rámci OP LZZ pro kraje, kromě hlavního města Prahy)*
- *Výzva č. 4 (Výzva k předkládání individuálních projektů v rámci OP LZZ pro Obor sociálních služeb MPSV).* (<http://www.esfcr.cz>, cit. 15. 5. 2010)

¹⁴ Prioritní osa 1 – Adaptabilita, Prioritní osa 2 - Aktivní politiky trhu práce, Prioritní osa 4 - Veřejná správa a veřejné služby, Prioritní osa 5 - Mezinárodní spolupráce

¹⁵ Oblast podpory 3.1 - Podpora sociální integrace a sociálních služeb, Oblast podpory 3.2 - Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit, Oblast podpory 3.3 - Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce, Oblast podpory 3.4 - Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění pracovního a rodinného života

Výzva č. 30 (Výzva pro předkládání grantových projektů OP LZZ „Sociální ekonomika“)

Tento dokument se zaměřuje na podporu a rozvoj nových podnikatelských aktivit zaměřených na sociální podnikání, aby byl umožněn vstup na trh práce znevýhodněným skupinám osob a současně jejich začlenění do společnosti. Nově vzniklé aktivity by se měly v budoucnu stát ekonomicky samostatnými a významně se podílet na regionálním rozvoji. Součástí Výzvy č. 30 je také hledání návrhu vhodného modelu sociálního podnikání v ČR, který by pomohl zavést sociální ekonomiku jako standardní nástroj sociální politiky a politiky podpory podnikání.

Tato výzva nabízí možnost čerpání financí na projektové žádosti pro žadatele dvou právních forem OOS, tedy obecně prospěšné společnosti a evidované (církevní) právnické osoby. Možnými žadateli mohou být také společnosti s ručením omezeným a OSVČ. Jedná se tedy o právní formy vhodné pro sociální podniky. Nutno dodat, že občanské sdružení a nadace a nadační fondy jsou jako potenciální žadatelé vyloučeni. (Ministerstvo práce, 2009)

2) Operační program Praha – Adaptabilita (OPPA)

Operační program Praha – Adaptabilita (dále OPPA) je zaměřený na podporu konkurenceschopnosti, vstupu na trh práce a boje proti sociálnímu vyloučení obyvatel Prahy. Všechny projekty v rámci tohoto operačního programu jsou omezeny územím hlavního města Prahy. Program má tři prioritní osy¹⁶, přičemž jedna se přímo vztahuje k integraci znevýhodněných osob na trh práce, a to *Prioritní osa 2 – Podpora vstupu na trh práce*.

Cílem této prioritní osy je zlepšení dostupnosti zaměstnání znevýhodněných osob a zvýšení jejich účasti na trhu práce. V roce 2009 byl ukončen příjem projektových žádostí na *Výzvu č. 02 (Výzva ke konzultaci projektových záměrů a k předkládání projektových žádostí)*, která měla podpořit začleňování znevýhodněných osob na trh práce. V současné době není k programu Prioritní osy 2 vypsána žádná aktuální výzva.

Nutno dodat, že v rámci OPPA proběhne ještě čtvrtá výzva v roce 2011, která se bude týkat Prioritní osy 2. (<http://www.prahafondy.eu>, cit. 15. 5. 2010)

¹⁶ Prioritní osa 1 - Podpora rozvoje znalostní ekonomiky, Prioritní osa 2 - Podpora vstupu na trh práce, Prioritní osa 3 - Modernizace počátečního vzdělávání

Je pravděpodobné, že čtvrtá výzva bude aktualizovanou obdobou Výzvy č. 02¹⁷. V metodologické části byly realizovány rozhovory se dvěma manažerkami podpořených projektů v rámci OPPA.

Výzva č. 02 (Výzva ke konzultaci projektových záměrů a k předkládání projektových žádostí)

Příjem žádostí k této výzvě byl ukončen dosud v roce 2009, působí však na podpořené projekty dodnes, jelikož realizace projektů ještě neskončila. Výzva č. 02 stejně jako Výzva č. 30 nezahrnuje jako oprávněné žadatele občanská sdružení, zaměřené na aktivity podpory vzniku a rozvoje sociálního podniku.

Obsahové zaměření Výzvy č. 02 bylo rozděleno do dvou typů aktivit A. *Začleňování znevýhodněných osob* a B. *Podpora souladu pracovního a soukromého života*. Ve skupině aktivit A. byly podporovány činnosti směřující ke zlepšení postavení znevýhodněných osob na trhu práce. Konkrétně je možné uvést:

- motivační a podpůrné aktivity vedoucí k nalezení pracovního místa a jeho udržení
- vzdělávání znevýhodněných osob a jiné aktivity směřující i integraci
- podpora vzniku tréninkových pracovních míst
- podpora vzniku a rozvoje sociálního podniku (Magistrát, 2009)

3) Integrovaný operační program (IOP)

Integrovaný operační program (dále IOP) je zaměřený na řešení otázek regionálních problémů v oblastech infrastruktury pro veřejnou správu, veřejné služby a územní rozvoj, dále pro oblast sociálních služeb, veřejného zdraví, služeb zaměstnanosti atd.

IOP obsahuje šest prioritních os¹⁸, mezi které patří i *Prioritní osa 3 – Zvýšení kvality a dostupnosti veřejných služeb*, která se zaměřuje na problematiku sociálního začleňování, podporu reformy sociálních služeb zaměřených na aktivní přístup na trhu práce sociálně znevýhodněných osob a na zajištění investiční pomoci pro podporu a rozvoj nástrojů

¹⁷ Výzva č. 01 i Výzva č. 02 Prioritní osy 2 měli téměř totožné podporované aktivity, cílové skupiny osob i okruh možných žadatelů.

¹⁸ Prioritní osa 1A A 1B – Modernizace veřejné správy, Prioritní osa 2 – Zavádět ICT v území veřejné správy, Prioritní osa 3 – Zvýšení kvality a dostupnosti veřejných služeb, Prioritní osa 4A A 4B – Národní podpora cestovního ruchu, Prioritní osa 5 – Národní podpora územního rozvoje, Prioritní osa 6A A 6B – Technická pomoc

sociální ekonomiky. V rámci Prioritní osy 3 působí čtyři oblasti intervence¹⁹. Jednou z nich je *Oblast intervence 3.1 Služby v oblasti sociální integrace*, která je zaměřena na podporu inovačních podnikatelských aktivit umožňující sociálně znevýhodněným osobám a osobám ohroženým sociálním vyloučením vstup na trh práce a do podnikatelského prostředí. Oblast intervence 3.1 obsahuje tři různé aktivity, přičemž aktivita 3.1.c je přímo zaměřena na zajištění investiční pomoci pro podporu a rozvoj nástrojů sociální ekonomiky.

Aktuální výzvu pro aktivitu Oblast intervence 3.1.c představuje *Výzva č. 1 Investiční podpora sociální ekonomiky*. (Ministerstvo pro, 2009)

Výzva č. 1 Investiční podpora sociální ekonomiky

Tato výzva informuje o investiční podpoře poskytovatelům sociálních služeb, zaměstnavatelům a dalším subjektům, které prosazují a realizují nástroje sociální ekonomiky. Územní zaměření výzvy, její realizace i cílová skupina, se vztahuje na oblast regionů soudržnosti (regiony NUTS 2), kromě hlavního města Prahy.

Specifickým cílem této výzvy je zajištění udržitelného zaměstnání znevýhodněných skupin osob v běžném podnikatelském prostředí. Součástí podpory znevýhodněných osob je umožnění jejich individuálního rozvoje a pomoc v poskytování sociálních služeb.

Možnými žadateli na projektové žádosti jsou OOS, ale jen ve dvou právních formách – obecně prospěšná společnost a evidovaná (církevní) právnická osoba. Dalšími oprávněnými žadateli mohou být také fyzické osoby (OSVČ) a různé podnikatelské právnické osoby (společnost s ručením omezeným, akciová společnost, družstvo a další). (Ministerstvo práce, duben 2009)

c. DOTAČNÍ POLITIKA STÁTU

Dotiční politika státu směřuje k podpoře činností OOS. Státní podpora OOS se vztahuje na přímé rozdělování rozpočtových a mimorozpočtových zdrojů. Rozpočtové zdroje zahrnují prostředky přidělené do příslušné kapitoly rozpočtu, které jsou spravovány příslušným ministerstvem, a ze kterých jsou vypláceny zejména dotace.²⁰ Výše rozpočtových zdrojů je závislá na výsledku sestavování rozpočtu, na vedení resortu a

¹⁹ Oblast intervence 3.1 – Služby v oblasti sociální integrace, Oblast intervence 3.2 – Služby v oblasti veřejného zdraví, Oblast intervence 3.3 – Služby v oblasti zaměstnanosti, Oblast intervence 3.4 – Služby v oblasti bezpečnosti, prevence a řešení rizik

²⁰ Dotace, které jsou poskytnuté OOS prostřednictvím rozpočtů obcí a měst nejsou předmětem státní dotační politiky. (Dohnalová, 2004:70)

prioritách vlády. Mimorozpočtové zdroje představují výnosy z privatizace, které byly vloženy do Nadačního investičního fondu a následně přerozděleny mezi vybrané nadace.

Dotační politika je realizována v meziresortní spolupráci ústředních orgánů státní správy s cílem efektivního využití veřejných prostředků, které jsou přiděleny na činnosti OOS. Stanovené prioritní oblasti státní dotační politiky jsou každý rok vládě předkládány Radou vlády pro nestátní neziskové organizace. Konkrétní prioritní oblasti státní dotační politiky jsou uvedeny v *Hlavních oblastech státní dotační politiky vůči nestátním neziskovým organizacím* na příslušný rok. (Dohnalová, 2004:69-70) Poskytování dotací se řídí Zásadami vlády, kde jsou stanovena jednotná pravidla pro poskytování dotací. Jednotlivé resorty však často používají vlastní metodiky upravující pravidla pro poskytování dotací v rámci konkrétního programu. Dotace, které podporují činnosti OOS, jsou poskytovány konkrétním organizacím na základě schválených projektů. Objem dotace nesmí přesáhnout 70 procent výdajů z rozpočtu na schválený projekt. Na dotace není právní nárok a jsou poskytovány výhradně na jeden rok. (Vláda, 2009) S poskytováním dotací jsou spojeny problémové okruhy, které jsou popsány v podkapitole 4.2.

Podle Zásad vlády mohou se o dotace ucházet tyto organizace:

- občanská sdružení vyvíjející činnost podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů
- účelová zařízení registrovaných církví a náboženských společností, zřízených podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností
- obecně prospěšné společnosti zřízené podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech
- nadace a nadační fondy zřízené podle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech
- další právnické osoby, jejichž hlavním předmětem činnosti je poskytování zejména zdravotních, kulturních, vzdělávacích a sociálních služeb a poskytování sociálně právní ochrany dětí; a dále fyzické osoby, které takové služby nebo sociálně právní ochranu dětí poskytují (Vláda, 2008)

Dílčí shrnutí

Všechny subjekty působící v tržním prostředí, tedy i sociální podniky jsou státními zásahy ovlivněny. Jedním z nástrojů státního zásahu při pomoci v řešení nestability v hospodářství je vytvořit vlastní poptávku u organizací soukromého sektoru, tedy i OOS. Stát může tyto subjekty formou veřejné zakázky požádat o zajištění veřejných statků.

V oblasti sociální ekonomiky a jejích subjektů náš stát však nezastává výraznou úlohu. Tento stav zřejmě souvisí s faktem, že ČR nemá koncepční legislativní rámec pro sociální ekonomiku. Nutno dodat, že téma sociální ekonomiky u nás není v povědomí široké veřejnosti, jak se to potvrdilo odpověďmi některých účastníků výzkumu. Takže politická reprezentace nemá potřebu při orientaci na mediánového voliče, aby této oblasti věnovala větší pozornost, většinou se toto téma neobjeví ani ve volebních programech, tím menší ochota je tuto oblast legislativně vyřešit.

Určitou naději týkající se legislativní stránky představuje připravovaný zákon o statusu veřejné prospěšnosti, který by mohl mít na podporu sociálních podniků zásadní vliv. V budoucnu by stát mohl v podpoře sociální ekonomiky a jejích subjektů hrát významnější roli.

5 Znevýhodněné skupiny osob na trhu práce

Sociální podnikání je spojováno zejména s osobami sociálně vyloučenými nebo ohroženými sociálním vyloučením a vyloučením z trhu práce (Hunčová, 2007:5). Ztráta práce, nemožnost nalézt pracovní uplatnění a dlouhodobá nezaměstnanost je pro každého jedince velmi frustrující. Dlouhodobá nezaměstnanost zasahuje nejen psychiku člověka, ale má vliv i na společenské postavení, rodinné vztahy, vztahy s okolím, ovlivňuje finanční možnosti a zdravotní stav. Dlouhodobě nezaměstnaný člověk se zároveň stává závislým na sociálních dávkách. (Ministerstvo práce, 2009) Je proto důležité pomáhat znevýhodněným skupinám osob nalézt vhodnou práci. Skrze pracovní rehabilitaci lze lidem navrátit ztracenou důvěru a posílit i jejich jiné osobnostní stránky. Sociální podnikání přinášející možnost zaměstnat se, poskytuje znevýhodněným lidem nové zkušenosti, pracovní návyky a učí je zodpovědnosti za sebe i druhé.

Stát si uvědomuje dopady nezaměstnanosti a snaží se s ní bojovat. Zaměřuje se právě na znevýhodněné osoby, které potřebují zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání.

Znevýhodněné skupiny osob jsou charakterizovány v několika státních dokumentech. Mezi aktuální formální dokumenty ČR, které charakterizují cílové skupiny osob, patří:

- *Národní akční plán sociálního začleňování*
- *Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti*
- *Výzva č. 30 (Výzva pro předkládání grantových projektů OP LZZ „Sociální ekonomika“)*
- *Výzva č. 02 (Výzva ke konzultaci projektových záměrů a k předkládání projektových žádostí)*
- *Výzva č. 1 „Investiční podpora sociální ekonomiky“*

1) Národní akční plán sociálního začleňování

V textu *Národního akčního plánu sociálního začleňování* najdeme v rámci Prioritního cíle 1 tyto skupiny osob:

- dlouhodobě nezaměstnané osoby
- osoby se zdravotním postižením
- senioři

- osoby, které pochází z odlišného sociokulturního prostředí
- děti a mládež
- cizinci
- oběti trestných činů
- oběti domácího násilí
- osoby bez přístřeší
- pachatelé trestné činnosti – recidivisté

2) Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Ustanovení § 33 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti ve znění pozdějších předpisů účinných od 1. 1. 2010 definuje skupiny osob, kterým je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce. Jde konkrétně tyto skupiny:

- fyzické osoby se zdravotním postižením
- fyzické osoby do 20 let věku
- těhotné ženy, kojící ženy a matky do devátého měsíce po porodu
- fyzické osoby pečující o dítě do 15 let věku
- fyzické osoby starší 50 let věku
- fyzické osoby, které jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě déle než 5 měsíců
- fyzické osoby, které potřebují zvláštní pomoc (fyzické osoby, které se přechodně ocitly v mimořádně obtížných poměrech nebo které v nich žijí; fyzické osoby společensky nepřizpůsobené; fyzické osoby po ukončení výkonu trestu odnětí svobody nebo po propuštění z výkonu ochranného opatření zabezpečovací detence; fyzické osoby ze sociokulturně znevýhodněného prostředí)

Ustanovení § 67 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů účinných od 1. 1. 2010, definuje skupiny osob, kterým je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce. Tyto skupiny osob tvoří osoby se zdravotním postižením.

Poskytování příspěvku na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením se řídí dle § 78 zákona o zaměstnanosti, kde jsou uvedena práva a povinnosti zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají osoby invalidní prvního, druhého i třetího stupni.

Osoby se zdravotním postižením jsou charakterizovány jako fyzické osoby, které lze rozdělit do těchto skupin:

- osoby invalidní ve třetím stupni, tedy osoby s těžším zdravotním postižením (do této skupiny osob patří osoby, které byly uznány orgánem sociálního zabezpečení invalidními ve třetím stupni)
- osoby invalidní v prvním a druhém stupni (do této skupiny patří osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány invalidní v prvním a druhém stupni)
- zdravotně znevýhodněné osoby (o uznání zdravotního znevýhodnění rozhoduje úřad práce)

3) Výzva č. 30 (Výzva pro předkládání grantových projektů OP LZZ „Sociální ekonomika“)

Výzva č. 30 uvádí jako podporované znevýhodněné skupiny osoby sociálně vyloučené či ohrožené sociálním vyloučením:

- osoby se zdravotním postižením
- děti, mládež a mladí dospělí (mládež ohrožená sociálně patologickými jevy, mladí dospělí opouštějící ústavní zařízení, ve věku 15 – 26 let)
- etnické a národnostní menšiny a osoby z jiného sociokulturního prostředí
- cizinci (občané jiného státu než ČR, kteří jsou dlouhodobě legálně usazení v ČR, žijí na území ČR zpravidla nejméně po dobu jednoho roku)
- osoby bez přístřeší
- osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody
- oběti trestné činnosti, oběti domácího násilí, oběti obchodu s lidmi, osoby komerčně zneužívané
- osoby pečující o osobu blízkou (osoby pečující o osobu blízkou z různých příčin ohroženou sociálním vyloučením, které se samy díky této péči dostávají do situací, kdy jsou znevýhodněny v přístupu ke službám či na trh práce)
- osoby mající zkušenosti se závislostí na návykových látkách (Ministerstvo práce, 2009)

4) Výzva č. 02 (Výzva ke konzultaci projektových záměrů a k předkládání projektových žádostí)

Podporované znevýhodněné skupiny osob ve Výzvě č. 02 byly definovány takto:

- osoby se zdravotním postižením, včetně osob duševně nemocných
- osoby závislé a ohrožené závislostmi
- příslušníci etnických menšin, včetně osob z odlišného sociokulturního prostředí, imigrantů a azylantů
- oběti trestné činnosti, oběti domácího násilí, osoby komerčně zneužívané, oběti obchodu s lidmi a osoby poskytující sexuální služby za úplatu
- osoby po výkonu trestu nebo osoby nacházející se ve výkonu trestu
- mladí lidé do 26 let věku opouštějící ústavní zařízení nebo vyrůstající bez rodin (Magistrát, 2009)

5) Výzva č. 1 „Investiční podpora sociální ekonomiky“

Součástí této výzvy je definování znevýhodněných osob, na které se vztahuje zacílení subjektů využívajících finanční podporu. Do této skupiny patří:

- osoby se zdravotním postižením
- děti, mládež a mladí dospělí
- etnické a národnostní menšiny a osoby z jiného sociokulturního prostředí
- cizinci (dlouhodobě legálně usazení občané jiného státu v ČR)
- osoby bez přístřeší
- osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody
- oběti trestné činnosti, oběti domácího násilí, oběti obchodu s lidmi, osoby komerčně zneužívané
- osoby pečující o osobu blízkou
- osoby mající zkušenosti se závislostí na návykových látkách (Ministerstvo práce, 2009)

Dílčí shrnutí

Podle uvedených skupin osob je patrné, že oblast sociální integrace je závažné téma týkající se velkého množství lidí, a proto by mělo být o ní nejen diskutováno, ale měla by být i řešena. Současná státní podpora v oblasti zaměstnávání znevýhodněných osob má

podstatný nedostatek v tom, že zaměstnavatelé mohou uplatnit daňové úlevy dle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů nebo získat zákonný příspěvek na zaměstnání a jiné typy příspěvků uvedené v zákoně č. 435 Sb., o zaměstnanosti jen pro úzký okruh vymezených osob. Celkově by prospělo, kdyby mohli zaměstnavatelé uplatňovat daňové úlevy případně získat zákonný příspěvek na zaměstnání nejen u osob se zdravotním postižením, ale u všech znevýhodněných osob. Nová situace by finančně podpořila nové i už existující sociální podniky a zvýšila by se i celková zaměstnanost těchto osob na otevřeném trhu práce.

6 Kvalitativní výzkum

6.1 Výzkumný rámec

Vhodný výzkumný rámec vzhledem k charakteristice cílů práce a definovaným výzkumným otázkám nabízí kvalitativní výzkum.

V rámci tohoto výzkumu je možné do hloubky a kontextuálně zakotveně zkoumat určitý jev a přinést o něm maximum informací. Postup práce v rámci kvalitativního výzkumu je induktivní, což znamená, že se nejdříve nasbírají potřebná data a až poté se formulují případné hypotézy. Metody kvalitativního přístupu jsou užívány k odhalení jevů, o nichž není dostatek informací, a přispívají k jejich porozumění. Na druhou stranu se těchto metod používá i pro tříbení nových názorů na jevy, které už byly prozkoumány. Výstupy kvalitativního výzkumu mají ale jisté omezení, a to že jsou platné pouze pro vzorek, na kterém byla data získána (Švaříček, 2007:24).

Metody výběru výzkumného souboru

Vhodným rámcem pro účely práce jsou dvě metody výběru výzkumného souboru, prostý záměrný (účelový) výběr a metoda sněhové koule. Tyto metody výběru se vzájemně prolínají a doplňují. Vytvářejí různé modifikace, které se v průběhu výzkumu mění. (Miovský, 2007:130)

Výběr výzkumného souboru v rámci kvalitativního výzkumu nabízí mnoho možností, jež se týkají proměny zkoumaného vzorku vzhledem k saturaci, tedy nasycení či zajištění dostačujících informací.

Prostý záměrný (účelový) výběr

Prostý záměrný (účelový) výběr nabízí takovou metodickou variantu, při níž jsou účastníci výzkumu vybíráni na základě splnění konkrétních kritérií, jsou pro účast na výzkumu vhodní a s její účastí souhlasí. (Miovský, 2006:136)

Velká výhoda této metody je v možnosti získání respondentů na základně vlastního výběru. Účastníci výzkumu pro tuto práci byli vybráni díky osobním kontaktům, vlastní znalosti existence sociálních podniků a veřejně přístupným zdrojům. Podrobný výběr je uveden níže. Tato metoda byla zvolena jako hlavní metoda výběru výzkumného vzorku.

Metoda sněhové koule

Metoda sněhové koule je založena na kombinaci účelového výběru a prostého náhodného výběru. Základním východiskem je získání kontaktu s prvními účastníky výzkumu a možnost kontaktování další skupiny potenciálních účastníků výzkumu, až do fáze saturace. (Miovský, 2006:131-132)

Tato metoda byla zvolena jako doplňková, jelikož většina vhodných respondentů byla získána díky metodě prostého záměrného (účelového) výběru.

Metody získávání dat

Hlavní metodou získávání dat ve výzkumu této diplomové práce, je metoda moderovaného interview, tedy polostrukturovaný rozhovor.

V rámci polostrukturovaného rozhovoru je nezbytné vytvořit určité schéma, tedy jádro rozhovoru specifikující okruhy otázek, jež jsou účastníkům výzkumu kladeny. Při průběhu polostrukturovaného rozhovoru je vhodné užít doplňující otázky pro upřesnění, eventuálně vysvětlení odpovědi účastníka výzkumu. Objevená témata během tohoto rozhovoru lze probrat do hloubky tak, jak vyžaduje výzkumný záměr. (Miovský, 2006:159-160).

Během realizace jednotlivých rozhovorů byly využity výhody této metody, které spočívají v možnosti zaměřovat pořadí otázek. Rozhovor se jednak přizpůsobí konkrétním odpovědím respondentů a zároveň potřebám výzkumného záměru. Polostrukturovaný rozhovor nabízí možnost „doptání se“ a vysvětlení objevených jevů. Předem dané jádro rozhovoru však zaručuje, že jednotlivá témata budou probrána a účel rozhovoru a jeho kontext se nevytratí.

Polostrukturovaný rozhovor je vhodné nahrát jako audio záznam nejlépe na diktafon, aby ho bylo možné důkladně analyzovat. Před zahájením polostrukturovaného rozhovoru je však důležité získat informovaný souhlas od účastníka výzkumu.

Kritéria sociálních podniků pro účely výzkumu

Pro účely práce byl definován výzkumný vzorek sociálních podnikatelů, jejichž podniky měla splňovat tato kritéria:

a. právní forma jejich podnikání

Pro účely této práce byly vybrány pouze následující právní formy sociálních podniků:

- občanské sdružení
- obecně prospěšná společnost
- společnost s ručením omezeným a OSVČ, jako zástupci ziskového sektoru

Tyto právní formy byly vybrány záměrně díky různorodosti v jejich možnostech týkajících se podnikání, ale i účelům, potřeb i problémům, vztahující se k problematice čerpání dotací a možnosti čerpání financí z Evropských strukturálních fondů atd.

b. místo působení

Za místo působení sociálních podniků bylo vybráno město Praha, jednak vzhledem k dostupnosti pro autorku práce, ale především proto, že na území Prahy existuje více typů sociálních podniků.

c. sociální a ekonomická kritéria dle EMES a TESSEA

V rámci výzkumu bylo využito teoretického východiska z pracovní verze sociálního podniku dle EMES, která obsahuje sociální a ekonomická kritéria.

Mezi ekonomické znaky patří trvalé aktivity produkující užitek nebo poskytující služby, vysoký stupeň autonomie, významná rovina ekonomického riskování, alespoň minimální množství placené práce a omezené rozdělování zisku.

Mezi sociální znaky patří zřetelný záměr prospět společnosti, iniciativa nastartovaná skupinou občanů, rozhodovací moc zde není založena na kapitálovém vlastnictví na charakteru spoluúčasti, vztahující se ke všem osobám zabývajícím se danou činností. (Borzaga – Defourny, 2004:16 – 18)

EMES nabízí velmi široké vymezení charakteristických znaků sociálních podniků, ale společnost EMES nestanovuje přesný počet charakteristických rysů, které musí sociální podnik splňovat. (Dohnalová, 2009: 27 – 28) Proto je tato definice ještě doplněna o sociální prospěch sociálního podniku dle TESSEA.

Za sociální prospěch se považuje:

- provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině lidí (příležitost v zaměstnávání znevýhodněných osob nebo produkce zboží a služeb, které jsou určeny pro specifickou skupinu osob nebo společnost; popřípadě činnosti, které pozitivně ovlivňují udržitelný život lidí v krajině)
- demokratické rozhodování (zaměstnanci jsou vhodnou formou informováni o chodu podniku a dalším jeho směřování; sociální podnik cíleně rozvíjí znalosti a dovednosti svých zaměstnanců)
- využívání iniciativy občanů (sociální podnik je založen na základě iniciativy lidí s cílem uspokojit jejich potřeb) (TESSEA, srpen 2010)

Popsané charakteristiky jsou v souladu s evropským pojetím sociálního podniku, který by je měl splňovat nebo k nim alespoň směřovat.

V metodologické části jsou u sociálních podniků upřednostněny spíše znaky sociální než ekonomické. Podnikatelský záměr vybraných sociálních podniků nebyl pro účely výzkumu důležitý. Sociální podniky proto mohly, ale nemusely, vykazovat ekonomickou činnost. Činnosti vybraných sociálních podniků ale musely být zaměřeny na sociální integraci znevýhodněných osob na trhu práce.

6.2 Výběr vhodných respondentů

Během fáze výběru vhodných respondentů se objevil problém s právní formou společnosti s ručením omezeným. Mnoho sociálních podnikatelů této formy z etických nebo jiných důvodů neprezentuje to (například pomocí reklamy), že zaměstnávají znevýhodněné osoby, a proto nebylo jednoduché nalézt vhodné respondenty. Záměr oslovit jen společnosti s ručením omezeným nebyl realizovatelný, takže byli pro účely výzkumu osloveni ještě fyzické osoby, tedy OSVČ.

Obě tyto formy reprezentují ziskový sektor, který měl být ve výzkumné části použit.

Celkový počet polostrukturovaných rozhovorů v rámci této diplomové práce je devět.

Účastníci výzkumu byli vybíráni dle výše uvedených kritérií na základě osobního kontaktu, vlastní znalosti existence sociálního podniku a díky veřejnému zdroji (internet).

Osobního kontakt

Osobní kontakt byl uplatněn jen u formy OSVČ, a to u kavárny Kolíbka, kterou založil Ivo Lorenc.

Vlastní znalost existence sociálního podniku

Existence dalších sociálních podniků byla zaznamenána různými způsoby. Do této skupiny patří:

- Agentura ProVás s.r.o.²¹
- Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící o. s.²²
- Café Rozmar²³
- sociální firma Zahrada²⁴
- kavárna TA KAVÁRNA²⁵
- TyfloCentrum o.p.s.²⁶

Veřejný zdroj – internet

Veřejný zdroj www.socialniekonomika.cz a www.greendoors.cz byl uplatněn při hledání neznámých sociálních podniků výzkumníka. Na internetu tak byly vyhledány sociální firma Rubisco a organizace BONA o.p.s.

²¹ S vybraným sociálním podnikatelem Vojtěchem Sedláčkem, který založil Agenturu ProVás s.r.o. a Obslužnou spol. s.r.o. jsem se setkala při přednášce ze dne 20. 3. 2009, v rámci předmětu Sociální ekonomika během studia na Katedře studií občanské společnosti.

²² S činností této OOS jsem se seznámila v průběhu praxe během studia na Katedře studií občanské společnosti.

²³ O existenci Café Rozmar jsem se dozvěděla neformální cestou skrze jednu známou, která tuto restauraci navštěvuje.

²⁴ Sociální firmu Zahrada znám díky návštěvám Pražské botanické zahrady; sociální firma Zahrada sídlí přímo u cesty, od autobusové zastávky ZOO Praha, vedoucí do Pražské botanické zahrady.

²⁵ Na existenci kavárny TAKAVÁRNA jsem byla upozorněna pracovní konzultantkou organizace APPN o. s.; v kavárně TA KAVÁRNA jsem dokonce realizovala rozhovor s Janem Vrzalem, který toto místo shledání navrhl sám.

²⁶ Aktivity TyfloCentra o.p.s. jsem zaznamenala při předchozím studiu v roce 2004, kdy jsem účastnila sbírky Bílá pastelka jako dobrovolník.

Rozhovory byly zrealizovány s těmito respondenty:

- **společnost s ručením omezeným**
Vojtěch Sedláček (Agentura ProVás s.r.o.)
- **osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ)**
Ivo Lorenc (kavárna Kolíbka) a Jan Vrzal (sociální firma Rubisco)
- **občanské sdružení**
Petra Jiráňová (sociální firma Zahrada – zřizovatel Focus o. s.), Marie Horáková (Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící o. s.) a Andrea Šváchová (kavárna TA KAVÁRNA – zřizovatel Borůvka o. s.)
- **obecně prospěšná společnost**
Zuzana Dvořáková (TyfloCentrum o.p.s.), Zuzana Hippmannová (Café Rozmar – zřizovatel Rozmarýna o.p.s.), Aleš Lang (BONA o.p.s.)

Průběh spolupráce s respondenty

Před zahájením jednotlivých rozhovorů byli respondenti požádáni o možnost audio nahrávky na diktafon pro účely dalšího zpracování zjištěných informací do diplomové práce. Také byli informováni o tom, že uvedená data budou zpracována anonymně a nebudou spojena s jejich osobami. Všichni respondenti dále podepsali *Informovaný souhlas s rozhovorem a jeho zpracováním*. Kopie všech těchto souhlasů jsou k nahlédnutí v Příloze 4. Všichni respondenti byli velmi ochotní a vstřícní ke spolupráci.

Časový harmonogram realizace rozhovorů

Polostrukturované rozhovory byly zrealizovány v období od 28. 7. – 1. 10. 2010. Oslovení vhodných účastníků výzkumu proběhlo ve dvou etapách.

V první etapě, která proběhla 22. 7. – 21. 9. 2010, bylo osloveno prostřednictvím e-mailu devět možných účastníků výzkumu, tedy osob, které založili nebo aktuálně řídí organizace působící v integraci znevýhodněných osob na trhu práce. Oslovení ředitelé a manažeři na prosbu o rozhovor reagovali v různých časových odstupech, podle jejich pracovní vytíženosti. Ze skupiny původně oslovených osob pro první fázi realizace rozhovorů pouze sedm souhlasilo se spoluprací. Charakteristika organizací, v nichž konkrétní účastníci výzkumu působí, je popsána níže.

Z oslovených potenciálních respondentů Jan Karel – Café Therapy s.r.o. na žádost odpovídal v době, kdy již byly plánované rozhovory se zástupci ziskového sektoru

ukončeny. Dagmar Kocmánková – Nový Prostor o. s. na žádost o rozhovor vůbec neodpověděla.

Proto bylo nutno v druhé etapě v období 13. 9. – 1. 10. 2010 doplnit dva subjekty občanské sdružení a forma ziskového sektoru. Osloveni byli Jan Vrzal (sociální firma Rubisco a Andrea Šváchová (kavárna TA KAVÁRNA, kterou provozuje Borůvka o. s.). Oba respondenti s rozhovorem souhlasili.

V Příloze č. 5 jsou uvedeny otázky, které byly respondentům kladeny.

6.3 Stručné informace o vybraných sociálních podnicích

Kavárna Kolíbka

Kavárnu Kolíbku založil v roce 2000 Ivo Lorenc, který podniká jako OSVČ. V jeho kavárně jsou zaměstnávány hlavně osoby, jež trpěly závažnou duševní chorobou a jsou v takové fázi léčby, kdy nepotřebují asistenci a mohou pracovat samostatně. Na otevřeném trhu mají tito lidé zhoršené šance, protože mají specifické potřeby a zvláštní problémy (časté návštěvy lékařů, neomluvená absence, obtíže spojené s onemocněním, stigmatizace osob s duševní poruchou atd.). Ivo Lorenc z etických důvodů nikde na veřejnosti neuvádí, že v jeho podniku pracuje i znevýhodněná skupina osob. Kavárna Kolíbka není tedy záměrně nikde prezentována jako sociální podnik a běžný zákazník ani nepozná, že je obsluhován číšníky a servírkami, kteří eventuálně měli psychické obtíže. (Rozhovor 7) Svou činností a charakteristikou však kavárna Kolíbka pojetí sociálního podniku odpovídá. Rozhovor byl veden s Ivem Lorencem.

Agentura ProVás s.r.o.

Agenturu ProVás s.r.o. založil v roce 1996 Vojtěch Sedláček. Vojtěch Sedláček dává pracovní příležitosti všem zájemcům, kteří chtějí pracovat a jsou jakýmkoli způsobem znevýhodněni na trhu práce. Jeho podnikatelské činnosti jsou velmi různorodé, a proto může nalézt vhodná pracovní uplatnění takřka pro jakkoli handicapovaného zaměstnance. K aktivitám jeho podniku patří: obchůzková činnost, vylepování plakátů pro kulturní účely, provoz kavárny, prodej včelařských produktů a potřeb, šatnářské a recepční služby atd. (<http://www.plakatovani.cz>, cit. 1. 8. 2010) Vojtěch Sedláček respektuje individuální potřeby každého zaměstnance a domluva o pracovní době a typu práce je pro něho

naprosto běžná. Vojtěch Sedláček je členem TESSEA. Rozhovor byl realizován s Vojtěchem Sedláčkem.

Sociální firma Zahrada

Zřizovatelem sociální firmy Zahrada je Focus Praha o. s. Sociální firma vznikla v roce 2006 transformací chráněné dílny Focusu Praha o. s. Tato firma poskytuje zahradnické služby různého druhu (úprava trávníků a živých plotů, výsadek květin a keřů atd.). Sociální firma Zahrada zaměstnává kromě osob bez znevýhodnění také osoby s duševním onemocněním, které zde pracují jako pomocní zahradníci. Zaměstnanci mají navíc možnost využít služeb pracovní asistence. I v této firmě je kladen důraz na individuální potřeby zaměstnanců. Respektuje se důstojnost a ochrana soukromí zaměstnanců. (<http://www.socialnifirmy.cz>, cit. 7. 8. 2010) Focus Praha o. s. je členem TESSEA. Manažerkou této sociální firmy je Petra Jiráňová, se kterou byl veden rozhovor.

Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící, o. s.

Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící, o. s. (dále APPN o. s.) vznikla v roce 2006. Tato organizace pomáhá neslyšícím osobám v orientaci na trhu práce. Hlavní službou APPN o. s. je podporované zaměstnávání, které pomáhá klientům hlavně v hledání a udržení si zaměstnání. Zásada práce APPN o. s. je aktivní účast klienta ve spolupráci s pracovními konzultantkami, a to díky projevení zájmu, osobní účasti a vlastním vyhledáváním inzerátů s volnými pracovními nabídkami. Pracovní konzultantky pak pomáhají s vyřizováním telefonátů na inzeráty, psaním životopisů, základní práci na počítači, s tlumočnickými službami při pracovních pohovorech atd. APPN o. s. poskytuje kromě pracovního poradenství také právní poradnu, bezplatný přístup na internet a tlumočnickou službu online, skrze kterou mohou neslyšící lidé mimo jiné komunikovat přes tlumočnicki se svými slyšícími zaměstnavateli. (<http://www.appn.cz>, cit. 3. 8. 2010) Tato organizace byla vybrána díky službě podporovaného zaměstnávání, které pomáhá neslyšícím lidem nalézt vhodné zaměstnání a uplatnit se na otevřeném trhu práce. Rozhovor byl realizován s ředitelkou organizace Marií Horákovou.

TyfloCentrum Praha o.p.s.

TyfloCentrum Praha o.p.s. bylo založeno v roce 2002 Sjednocenou organizací nevidomých a slabozrakých ČR. TyfloCentrum Praha o.p.s. se specializuje na poskytování služeb nevidomým a slabozrakým osobám v plné integraci do společnosti. TyfloCentrum

Praha o.p.s. má registrovány tyto služby: odborné sociální poradenství, průvodcovské a předčitatelské služby, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením (volnočasové aktivity, dobrovolnický program) a služby pro sociální rehabilitaci (podpora pracovního uplatnění). A právě služba sociální rehabilitace prostřednictvím programu *Podporovaného zaměstnávání* pomáhá klientům i v oblasti vstupu na otevřený trh práce. I zde se uplatňují zásady individuálního přístupu a celkové podpory samostatnosti klientů. (<http://praha.tyflocentrum.cz>, cit. 1. 9. 2010) Rozhovor byl veden s ředitelkou organizace Zuzanou Dvořákovou, která je členkou TESSEA.

Sociální firma Rubisco

Sociální firmu Rubisco založil v roce 2008 Jan Vrzal, který podniká jako OSVČ. Zaměřuje se na zaměstnávání osob se zdravotním handicapem, které chtějí pracovat v běžném pracovním prostředí. Sociální firma Rubisco poskytuje zahradnické služby nejrůznějších typů (péče o zeleň, údržba zahrad, výsadba atd.). V případě náročnějších zakázek sociální firma Rubisco spolupracuje s firmou Green Project s.r.o. (<http://www.rubisco.cz>, cit. 20. 10. 2010) Jan Vrzal je členem TESSEA. Rozhovor byl veden s Janem Vrzalem.

BONA o.p.s.

BONA o.p.s. byla založena v roce 1999 Nadací BONA a MUDr. Zdeňkem Bašným. Tato obecně prospěšná společnost poskytuje rehabilitační služby osobám duševně nemocným. Konkrétně se jedná o podporu samostatného bydlení, o chráněné bydlení a sociální rehabilitaci. V rámci sociální rehabilitace klienti získávají nebo obnovují pracovní návyky a dovednosti. BONA o.p.s. respektuje osobnosti klientů i jejich individuální potřeby s důrazem na zachování lidské důstojnosti. Tato obecně prospěšná společnost se snaží zkvalitnit život lidí s duševní poruchou a opětovně je začlenit do společnosti. (<http://www.bona-ops.cz>, cit. 4. 9. 2010) Rozhovor byl veden s ředitelem organizace Alešem Langem.

Kavárna TA KAVÁRNA

Kavárna TA KAVÁRNA byla založena v roce 2007 organizací Borůvka o. s. ve spolupráci s Jedličkovým ústavem. Tato nekuřácká kavárna zaměstnává mladé lidi s tělesným postižením. Mají zde možnost nácviku pracovních dovedností a získání zkušenosti pracovní zátěže, která je srovnatelná se zaměstnáním v běžných podmínkách.

TA KAVÁRNA slouží jako multifunkční prostor, který poskytuje nejen vhodné prostředí k promítání filmů, pořádání výstav a besedám, ale má k dispozici dětský koutek a prostor pro běžné posezení v kavárně. Zaměstnanci kavárny TA KAVÁRNA mají příležitost setkávat se s lidmi z vnějšího prostředí, pro něž je to výborná příležitost, aby se zbavili předsudků o tělesně postižených osobách. Ti naopak se mohou přesvědčit o pracovních schopnostech tělesně postižených osob, a tak se obě skupiny mohou zbavit jistých předsudků. Tato kavárna je podporována z Evropského sociálního fondu v rámci 2. výzvy operačního programu Praha – Adaptabilita. (<http://www.osboruvka.cz>, cit. 1. 10. 2010) Rozhovor byl realizován s manažerkou této kavárny Andreou Šváchovou.

Café Rozmar

Café Rozmar bylo založeno v roce 2009 organizací Rozmarýna o.p.s., která je členem TESSEA. Tato sociální firma se zaměřuje na zaměstnávání mladých lidí opouštějících dětské domovy nebo jiná ústavní zařízení. Cílem této sociální firmy je pomáhat integrovat mladé lidi na trh práce, zejména věkovou skupinu 18 – 24 let. Jde o získání pracovních návyků a dovedností i uznatelné praxe, ale také o to, aby dosáhli potřebné sebevědomí. Pracovní pozice v Café Rozmaru jsou servírka, číšník, pomocný kuchař a uklízeč či uklízečka. Zaměstnání v této sociální firmě je záměrně časově omezeno na sedm měsíců. Toto opatření má aktivizovat zaměstnance, aby byli nuceni svou životní situaci zásadněji řešit. Projekt Café Rozmar je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a Rozpočtu hlavního města Prahy (Praha & EU: Investujeme do Vaší budoucnosti). (<http://www.rozmaryna-ops.cz>, cit. 4. 8. 2010) Rozhovor byl veden s manažerkou Zuzanou Hippmannovou.

6.4 Analýza dat

Všechny uskutečněné rozhovory byly nahrány na záznamové zařízení (diktafon) a poté byly přepsány na záznamové archy, aby mohly být podrobeny systematické analýze a následné interpretaci.

Vhodnou technikou analýzy dat je otevřené kódování, které umožňuje jednotlivé údaje rozebrat, konceptualizovat a následně složit novým způsobem. Jednotlivé texty přepsaných rozhovorů byly rozloženy na jednotky, kterým byla přidělena jména. Každá

jednotka měla vlastní kód, tedy příslušné slovo, které co nejlépe odpovídalo povaze datového fragmentu ve vztahu k výzkumným otázkám. Poté byl vytvořen seznam kódů, aby bylo možno zahájit práci s jejich systematickou kategorizací, a došlo k seskupování kódů podle podobnosti či jiné souvislosti. Tato fáze analýzy dat se nazývá hierarchizace, kdy úryvky dat jsou podřazeny různým kódům a ty jsou pak podřazeny různým kategoriím.

Výsledek otevřeného kódování je hlavně popisný, proto byla jako nadstavba otevřeného kódování použita technika „vyložení karet“, která pomáhá uspořádat vzniklé kategorie. Na základě tohoto uspořádání byl sestaven text, který obsah jednotlivých kategorií převyprávěl. Výhodou této techniky je možnost výběru skupiny kategorií tak, aby se vztahovaly k výzkumným otázkám. (Švaříček, 2007:211-227).

Interpretace analýzy dat

Analyzované rozhovory napomáhaly objasnit některé cíle práce a odpovědi na výzkumné otázky nahlížet očima účastníků výzkumu, tedy zakladatelů, manažerů a ředitelů sociálních podniků. Tito lidé mají mnoholeté a bohaté zkušenosti v oblasti integrace znevýhodněných skupin osob do společnosti. Setkávají se s praktickými problémy, s nimiž bychom se pouhým studiem příslušné literatury seznámili jen povrchně a ani je v plném rozsahu nechápali.

Rozhovory byly analyzovány anonymně, aby nebylo možné identifikovat konkrétní názory jednotlivých účastníků výzkumu. Při interpretaci je tedy pominuto pohlaví, takže i ženy jsou označeny jako respondenti.

Jednotlivé hlavní oblasti interpretace dat jsou shrnuty do jednoho celku, v němž jsou pak rozčleněny do jednotlivých skupin konkrétní právní formy. V textu jsou místy použity citace výroků některých respondentů, mají-li posloužit jako výstižná ilustrace, jak je jimi sledovaná problematika vnímána.

Jednotlivé názory respondentů, které se výrazně od celku odlišovaly, jsou uvedeny samostatně.

V části interpretace dat jsou využity následující výzkumné otázky, jak už byly uvedeny v úvodu diplomové práce:

1. Jaké výhody a nevýhody plynou z konkrétní právní formy sociálních podniků?
2. Jakou právní formu by oslovený subjekt považoval pro sociální podnikání za nejvhodnější?

3. Jakou formou sociální podnikatelé komunikují s úředníky a jak tuto komunikaci hodnotí?
4. Jaké role stát v oblasti sociálního podnikání plní?
5. Jak jsou v sociálním podniku využívány státní dotace a zákonná podpora, případně prostředky z evropských fondů?
6. Jakou formu státní podpory by sociální podnikatelé považovali za adekvátní, popřípadě motivující?
7. Jak sociální podnikatelé vnímají roli sociálních podniků ve společnosti?
8. Jaká motivace vedla jednotlivé subjekty k sociálnímu podnikání?

1. Jaké výhody a nevýhody plynou z konkrétní právní formy sociálních podniků?

Obecně prospěšná společnost

Jednotlivé právní formy mají pro sociální podnikání rozdílné podmínky, například právní forma obecně prospěšné společnosti vycházela původně z jiného záměru, než byl záměr, na jehož základě vznikl samotný sociální podnik. Jako dvě zásadní výhody právní formy pro obecně prospěšné společnosti respondenti uvedli možnost podnikat formou doplňkové činnosti a také možnost čerpat dotace, protože státní správě se tato právní forma jeví věrohodnější než jiné typy OOS. Zásadní nevýhodu respondenti spatřovali v obtížném fungování a nedostatečné pružnosti správní a dozorčí rady. Jeden respondent navíc uvedl jako nevýhodu této právní formy obecný problém podnikání OOS, které současně podnikají a zároveň pobírají dotace.

Občanské sdružení

Výhody této právní formy respondenti zdůvodňovali jednoduchostí samotného založení občanského sdružení. Navíc má podle nich forma občanského sdružení velkou výhodu ve flexibilitě, operativnosti a možnosti dobré spolupráce a provázání členů sdružení a správní rady. Na druhou stranu jeden respondent upozornil na nebezpečí, že právě za těchto podmínek může být této formy zneužito. Pouze jeden respondent viděl nevýhodu této formy v tom, že nemohou podávat projektové žádosti na některé výzvy z Evropských strukturálních fondů.

Společnost s ručením omezeným/OSVČ

Záměrný výběr formy ze ziskového sektoru byl proti očekávání uveden jen jedním respondentem. Ostatní respondenti tuto právní formu původně použít nechtěli, ale nakonec se pro právní formu ziskového sektoru rozhodli, protože je velmi jednoduché podnik založit. Oba respondenti chtěli použít pro svůj sociální podnik právní formu OOS. Při zjišťování důvodu, proč nakonec nezaložili OOS, tak jeden respondent odpověděl, že je to náročné, hlavně pokud jde o lidský faktor. Připustil, že pokud by měl okolo sebe okruh opravdu důvěryhodných lidí, tak by právní formu OOS zvolil. Druhý respondent vyhrál výběrové řízení od městské části na pronájem objektu jako OSVČ, a i když založil nadační fond, tak ani po létech toto vítězství ve výběrovém řízení nemohl převést na jinou právní formu.

„Nejdřív jsem hledal prostory, což trvalo asi rok. A pak jsem od města zkoušel získat vhodný objekt, protože tyto nájmy byly přijatelné. Vždy to musí být formou výběrového řízení. Nikdy jsem se neumístil a pak jednou ty prostory byly v tak špatném stavu, že o ně nikdo jiný nesoutěžil, takže jsem vyhrál. V tu chvíli jsem založil nadační fond. Ale úředníci řekli, že nejde vítězství výběrového řízení převádět na jinou právní osobu, i když je to OOS. Tak jsem si říkal, že do toho půjdu, že ten právní rozdíl nebude takový, a že časem to půjde převést, když se prokáže, že to funguje.“

Jen jeden respondent uvedl výhodu právní formy ziskového sektoru, která pro něho spočívá v jasně vymezeném způsobu podnikání. Na druhou stranu ale uvedl i podstatnou nevýhodu této formy podnikání, totiž velkou administrativní zátěž.

„Stát se snaží, aby se nepodvádělo a zatěžuje vás naprosto nestydatou administrativou. Skutečně nehoráznou. Musíte mít extra pracovníky, abyste třeba korespondovali s naším státem.“

Ostatní respondenti v této právní formě nespatořovali žádnou výhodu, kdežto nějaké nevýhody těchto právních forem uváděli všichni. Jeden si stěžoval na velké množství administrativy, druhý na podezíravý náhled ze strany OOS na ziskové formy sociálních podniků a třetí respondent spatořoval největší nevýhodu v provázanosti této právní formy s přímou odpovědností jeho osoby.

„Odpovědnost a kontinuita je vázaná na moji osobu, což mě nebaví. Já bych radši, kdyby to fungovalo nezávisle na mě.“

2. Jakou právní formu by oslovený subjekt považoval pro sociální podnikání za nejvhodnější?

Respondenti měli rozdílnou představu o právním typu vhodném pro účely sociálního podnikání. Objevovaly se návrhy právních forem jak ze ziskového, tak z občanského sektoru. Nelze jednoznačně říci, která právní forma převažovala.

Dva respondenti na otázku návrhu vhodného právního typu sociálního podniku neodpověděli.

Obecně prospěšná společnost

Dva respondenti shodně uvedli společnost s ručením omezeným jako vhodnou právní formu pro sociální podnik. Bylo zajímavé, že návrh společnosti s ručením omezeným vycházel z představy modelu sociálního podniku jako samostatného podniku, který vytváří zisky, z nichž finančně podporuje OOS jako poskytovatele služeb.

Občanské sdružení

Jednomu respondentovi se jevila jako vhodná forma sociálního podniku obecně prospěšná společnost a druhý se přikláněl k jakékoliv formě OOS.

Společnost s ručením omezeným/OSVČ

Jen jeden respondent považoval za vhodnou formu pro sociální podnik společnost s ručením omezeným. Ostatní dva se shodli na formě OOS, přičemž jeden přímo uvedl obecně prospěšnou společnost. Druhý respondent neznal rozdíly v možnostech podnikání občanského sdružení a obecně prospěšné společnosti, a při konkrétní volbě OOS by své rozhodování vážil s ohledem na možnosti, jak právní forma, pokud jde o zaměstnávání osob, umožňuje kontinuální činnost a možnost získávání grantů i podnikatelům, kteří trvale nežijí na území ČR.

3. Jakou formou sociální podnikatelé komunikují s úředníky a jak tuto komunikaci hodnotí?

Všichni respondenti měli osobní zkušenost s komunikací s úředníky. Obsah komunikace forem OOS se týkal dotací a jiné podpory ohledně sociálních podniků. Obsah komunikace respondentů ze ziskového sektoru se týkal různých forem podpory sociálních

podniků. Někteří respondenti také s úředníky komunikovali v rámci vzájemné spolupráce. Obecně lze říci, že se sociální podnikatelé setkávají hlavně s neinformovaností úředníků ohledně existence sociálního podnikání. Je zajímavé, že ti respondenti, kteří měli zkušenost s projekty z Evropských strukturálních fondů, mají jak s komunikací, tak spoluprací s úředníky, pozitivní zkušenost. Jediná negativní zkušenost se týkala opožděné platby poslední fáze financování projektu z Evropských strukturálních fondů.

Tato výzkumná otázka obsahovala i návrh možné změny v komunikaci mezi úředníky a sociálními podnikateli.²⁷ Respondenti vidí řešení v zájmu o věc, informovanosti, orientaci v problematice a osobní zkušenosti s potřebami znevýhodněných osob na trhu práce.

Obecně prospěšná společnost

Formy komunikace s úředníky jsou jak osobní, tak elektronické a telefonické. Respondenti měli s komunikací s úředníky většinou pozitivní zkušenost. Jeden respondent dokonce uvedl jisté zlepšení komunikace s úředníky na Magistrátu hlavního města Prahy. Na druhou stranu ale dodal, že tato komunikace není zcela rovnocenná.

„Ale nutno podotknout, že za poslední půl rok se něco stalo a Magistrát s námi začal komunikovat jinak. Zvou si nás na různé kulaté stoly, chtějí slyšet naše názory, což mě baví a líbí se mi to. Ale pořád je to takovou divnou formou, která mi úplně nesedí. Je to takové jako ze shora, my vám milostivě dáváme ten prostor a přitom by to mělo být, ne-li obráceně, alespoň na stejné úrovni.“

V průběhu rozhovorů ale respondenti uváděli i konkrétní negativní zkušenosti, které se týkaly zneužití moci úředníka, neochoty v jednání, podání neúplnosti informací a zkušenosti s přezíravým chováním ze strany úředníka.

Na druhou stranu si všichni respondenti uvědomovali nelehkou pozici úředníků a dokonce chápali neprofesionální chování některých úředníků.

„Je tam asi nějaká frustrace z jejich strany. Myslím, že oni to mají taky těžké. Musí dodržovat všechna pravidla a vyhlášky apod.“

„Na jednu stranu mají svázané ruce a také mají malý plat, tak nám to nedávají zadarmo.“

²⁷ Když jsem určila tuto oblast jako možnou pro bližší prozkoumání, tak jsem si neuvědomila zásadní stránku, která má vliv na zkušenost a spokojenost s komunikací, což je osobnostní stránka úředníků a jejich zodpovědný přístup k práci. Tento aspekt je nezanedbatelnou částí ve výkonu povolání. Na druhou stranu by úředníci měli být vysoce profesionální a vykonávat svou profesi kvalitně.

Občanské sdružení

Všichni respondenti také využívají osobní, elektronickou a telefonickou formu komunikace s úředníky. Respondenti byli s těmito formami komunikace spokojeni. Jeden respondent však nebyl spokojen s kvalitou práce úředníků.

„Každý úředník má minimální vymezení svých kompetencí, takže komunikujete s několika úředníky najednou. Ne vždy vám umí poradit, a i přes to že vám poradí, tak tu práci musíte udělat sama a ještě to po těch úřednících zkontrolovat, jestli ty údaje zanesli dobře. V případě, že se překlepnou, tak máte nepříjemnosti, že máte chybu v registraci. Komunikace s úředníky je pro mě vyčerpávající. Člověk je navíc v podřízené poloze.“

Tento respondent také upozornil na absenci specifického vzdělání úředníků, kteří pracují s osobami se zdravotním postižením. Každý úřad práce má k dispozici pracovní místo zprostředkovatele pro osoby se zdravotním postižením, který by měl mít odpovídající vzdělání a praktickou zkušenost s prací s touto skupinou osob.

„To je otázkou jejich vzdělání. Parametry při přijímacím řízení jsou dány zákonem o sociálních službách a ten jasně říká, jakou má mít pracovník v OOS praxi a vzdělání. Kdežto na úřadech práce jsou tito lidé chápáni jako administrativní síla. Nevím proč to tak je, proč je ten metr na nás tak přísný a na úředníky ne. Nemají zkušenost v sociální sféře. Je to špatně nastavené.“

Společnost s ručením omezeným/OSVČ

Tato skupina respondentů měla také zkušenosti s osobní, elektronickou a telefonickou formou komunikace. Respondenti uvedli v komunikaci s úředníky zásadní stránku, která ovlivňuje spolupráci s úředníky, což je lidský faktor. Respondenti neuvedli příklady pozitivní zkušenosti až na jednoho respondenta, který podotkl, že si všiml jistého zlepšení v přístupu úředníků k lidem i k výkonnosti práce. Tento respondent ale zlepšení ve výkonu práce úředníků přikládá jejich nízkému věku. Respondenti ziskového sektoru uváděli až na popsanou výjimku jen negativní zkušenosti, které se hlavně týkaly přezíravosti a neochoty spolupráce.

„Začal jsem se rozhlížet po grantech či jiné formě podpory. Absolvoval jsem několik seminářů, a když došlo na podmínky, tak to bylo šílené. Jakmile došlo na to, že jste podnikající fyzická osoba nebo s.r.o., tak okamžitě na vás koukají, že jste buď zloděj, nebo že máte v podzemí přivázané nešťastníky a zneužíváte je. Ten postoj je takový, že mají pocit, že chcete nad nimi vyvrát a ještě získat dotace. No hrozný přístup. Už to slovo podnikatel v Česku lichotka není a tam to bylo hrozně znát.“

Jeden respondent stejně jako ve skupině respondentů občanského sdružení, uvedl jako negativní zkušenost s úředníky nekompetenci. Tato otázka se zřejmě týká nastavení systému.

„To víte, že mám negativní zkušenost, ale co s tím. Vy pošlete všechny dokumenty a ujistíte se, zda je to v pořádku. Úřednice řekne, že to v pořádku je, načež vám volá za 14 dní, že šéfová jí řekla, že to v pořádku není, že to neplatí. Nedovoláte se.“

4. Jaké role stát v oblasti sociálního podnikání plní?

Této výzkumné otázce se respondenti příliš nevěnovali. Odpovídali stroze a každý respondent viděl úlohu státu jinak. Pokud šlo o roli státu v oblasti sociálního podnikání, tak téměř všichni respondenti právní formy OOS spatřovali stát jako donátora OOS. Další uváděné státní role v oblasti sociálního podnikání byly kontrolní a legislativní. Jeden respondent dokonce odpověděl, že stát v oblasti sociálního podnikání nemá téměř žádnou roli. Na druhou stranu jiný respondent ziskového sektoru upozornil na nebezpečný jev, jestliže bude stát nevšimavý k sociálně slabým lidem, protože to může mít nepříznivý dopad na celou společnost.

Obecně prospěšná společnost

Dva respondenti uvedli, že stát plní ekonomickou roli, tedy že finančně podporuje formou dotací OOS. Podle jednoho respondenta stát nemá skoro žádné role v oblasti sociálního podnikání v ČR.

Občanské sdružení

Jeden respondent uvedl, že stát má kontrolní roli. Ostatní dva respondenti uvedli ekonomickou roli, kterou spatřují ve finanční podpoře OOS.

Společnost s ručením omezeným/OSVČ

Jeden respondent uvedl kontrolní roli. Dva respondenti uvedli roli státu v legislativní oblasti.

„Myslím, že daleko víc funguje, když stát dělá co nejméně a nechává sociální podnikání na lidech, kteří jsou schopní v této oblasti fungovat. Stát by si měl nechat mechanismy, jak účinně dozorovat, aby to bylo poctivé. Jako například firmy, které naoko

zaměstnávají zdravotně postižené osoby. Stát selhává v tom, že nemá mechanismy, jak by takové případy zjistil.“

Jeden respondent upozornil na nebezpečí sociálního odloučení ve společnosti.

„Role státu je důležitá v tom, že nemůže nevidět. Tato nečinnost a ignorance ke slabým ho vlastně rozkládá. Asociální chování státu má devastující dopad na celou společnost. To je jednoznačné. Stát je totiž nějakým způsobem obrazem veřejnosti.“

5. Jak jsou v sociálním podniku využívány státní dotace a zákonná podpora, případně prostředky z evropských fondů?

Na otázky týkající se financování sociálních podniků neodpověděl jeden respondent. Ostatní byli ochotni odpovědět na všechny otázky týkající se financování jejich sociálních podniků. Respondenti právních forem OOS popisovali mimo jiné i problémy s pozdními platbami dotací. Zástupci OOS měli až na jednoho respondenta zkušenost s projekty z Evropských strukturálních fondů i z předchozího programovacího období 2004–2006. Dva respondenti v současné době čerpají finance z Evropských strukturálních fondů v rámci programovacího období 2007–2013.

Obecně prospěšná společnost

Dva respondenti uvedli, že 70 procent rozpočtu jejich sociálních podniků je hrazeno formou dotací z Ministerstva práce a sociálních věcí. Jeden z těchto respondentů využívá ještě třiceti procentní dotaci z městské části. Na dotacích je závislý provoz a veškerá vlastní činnost organizací. Oba dva respondenti upozornili, že dochází k potížím při vyhodnocování dotací a z toho pak pramení finanční nejistota i opoždování plateb.

„Platby jsou problémy. To je velmi špatné. První platby chodí koncem března. Státu je jedno, za co ty organizace žijí. Já to osobně považuji za neskutečnou neslušnost vůči organizacím, které dělají práci za stát. Nechat je takto v nejistotě. Takže organizace, které nemají nadaci, která jim občas půjčí finance, a nemají možnost si půjčit z banky, což nemají, protože banky OOS nepůjčují, tak na 3 měsíce propustí lidi a pak je zase přijmou zpět. To je neseriózní jednání.“

Oba dva respondenti se shodli na tom, že stát nepodporuje jejich činnosti dostatečně a každý rok získávají od státu méně financí, a proto uvažují o založení ziskové firmy, která bude finančně podporovat aktivity nevýdělečné OOS, aby ta mohla poskytovat služby.

Třetí respondent uvedl, že rozpočet sociálního podniku pokryje ze 40% z vlastního zisku. Sociální podnik je současně financován z Evropských strukturálních fondů a využívá pronájem prostor z městské části, kde je přijatelný nájem. Ještě dodal, že by velmi uvítal rozšířenou možnost daňových úlev zaměstnavatelům, kteří zaměstnávají i jiné skupiny osob než osoby se zdravotním postižením.

Občanské sdružení

Jeden respondent na tuto oblast odpověděl jen částečně. Řekl jen, že využívá výhodný pronájem od Magistrátu. Na otázku financování sociálního podniku nechtěl odpovědět.

Druhý respondent uvedl, že využívá jen podporu z financí z Evropských strukturálních fondů.

Třetí respondent v programovacím období 2004–2006 využíval granty z Evropských strukturálních fondů. V současnosti pak dostává jak dotace od Ministerstva práce a sociálních věcí tvořící 60% rozpočtu organizace, tak z městské části, které tvoří 10% rozpočtu. Navíc ještě získal možnost výhodného pronájmu prostor pro provoz sociálního podniku od městské části. Upozornil na špatnou zkušenost s vyhodnocováním žádostí o dotace a jejich opožděné vyplácení. Mezidobí od ledna do března až dubna musí řešit doplněním financí z vlastních prostředků. Upozornil na nevýhodu jednorozhodného období čerpání dotací. Považuje za špatné, že není možnost dlouhodobě v období 3 až 4 let spolupracovat s ministerstvem na perspektivním plánování, aby sociální podnik měl zabezpečenou určitou finanční jistotu.

Oba respondenti byli s průběhem financování a spoluprací s příslušným odpovědným orgánem za Evropské strukturální fondy spokojeni. Jeden respondent jen poznamenal, že posledních 10% platby přišlo o rok později, než bylo plánováno.

Společnost s ručením omezeným/OSVČ

Žádný respondent nevyužíval ani nevyužívá, které nabízí Evropské strukturální fondy pro tyto právní formy v oblasti integrace znevýhodněných skupin osob na trhu práce. Jen jeden respondent využívá možnosti zákonné podpory, týkající se zaměstnávání osob se zdravotním postižením, tedy daňového zvýhodnění a příspěvku na zaměstnanost. A ještě jeden respondent získal možnost výhodného pronájmu od městské části.

6. Jakou formu státní podpory by sociální podnikatelé považovali za adekvátní, popřípadě motivující?

O této oblasti respondenti poměrně hodně diskutovali a uvedli celý výčet forem možné státní podpory pro sociální podniky. Respondenti souhlasili s tím, že stát by sociální podnikání rozhodně podporovat měl.

Někteří z nich ještě dodali, že velkou roli v podpoře znevýhodněných osob a jejich integraci hraje veřejnost a dobře fungující občanská společnost.

Obecně prospěšná společnost

Jeden respondent by uvítal cílenou podporu pro sociální podniky, oficiální rozšíření výčtu znevýhodněných osob na trhu práce a změnu legislativy v možnostech daňových úlev podnikajících OOS.

„Bez podpory to nepůjde. Celosvětový trend směřuje k podpoře ze strany státu všemi směry.“

Další respondent by uvítal možnost daňových asignací, bezúročných půjček, vytvoření bytových fondů formou sociálních bytů pro znevýhodněné zaměstnance a vytvoření státního rezervního fondu na zmíněné období, kdy OOS nemají finance k pokrytí svých činností.

„Chápu, že ministerstvo do února neví, jaký bude balík v rozpočtu. Ale může si udělat rezervní fond a z toho 3 měsíce vyplácet. Totéž vyčítám kraji. Nebo by ministerstvo mělo nabídnout nějaké jiné produkty, třeba bezúročné půjčky k pokrytí tohoto období.“

Třetí respondent by uvítal finanční podporu pro začátek podnikání. Také ale upozornil na nebezpečí zvětšování počtu sociálních podniků na úkor kvality a na možnost zneužití státní podpory.

Občanské sdružení

Pro jednoho z respondentů by nejúčinnější formou státní podpory byly dotace na konkrétní znevýhodněné zaměstnance, které by zahrnovaly i vytvoření vhodného pracovního prostředí. Uvedl také možnost využití veřejných zakázek a výhodných nájmu z městských částí.

Druhý respondent také spatřoval největší výzvu státu v podpoře sociálních podniků, která by byla vázána na konkrétní znevýhodněné zaměstnance. S jinou formou státní

podpory nesouhlasil, protože by to narušilo přirozené tržní prostředí, tak že jiné podniky by byly znevýhodněny.

„Ta podpora by měla vzniknout na úrovni přizpůsobení pracoviště tak, aby handicap byl minimalizován, nebo by se měl použít jiný způsob pro vyrovnání šancí jako například zaplacení asistenta. To znamená nezasahovat do podnikání jako takového, ale zaměřit se na znevýhodněného zaměstnance.“

Třetí respondent by uvítal jakoukoli podporu sociálního podnikání ze strany státu. Jako vhodné možnosti uvedl výhodné pronájmy prostor, příspěvky na mzdy zaměstnanců, bezúročné půjčky a zvýhodnění ve veřejných zakázkách.

Společnost s ručením omezeným/OSVČ

Jeden respondent by považoval za největší podporu vstřícnost a dobrou informovanost úřadů.

Druhý respondent uvedl, že vhodná podpora by měla být předem prodiskutována, aby řešení bylo opravdu účelné.

Třetí respondent by uvítal podporu formou daňových úlev a možnosti daňových asignací.

Dva respondenti otázky ohledně vhodné státní podpory rozvoje sociálního podnikání rozšířili ještě o další hlediska, o fungování občanské společnosti a s tím související vytvoření povědomí veřejnosti o této problematice.

„Zlepšení nastane asi až v době, kdy téma sociálního podnikání bude ve společnosti ujasněné a obecně známé. V současné době společnost vnímá, že lidi s handicapem jsou mezi námi, pohybují se mezi námi. Ale zatím nejsme ve fázi, aby si společnost uvědomila, že by mohli i pracovat. Až si lidé budou myslet, že handicapovaní můžou pracovat, tak to bude ten okamžik, který pro sociální podnikání bude ideální dobou.“

Jeden respondent uvedl, že velkou bariérou v rozvoji sociálního podnikání je samotné definování sociálního podniku. Upozornil i na problém, že státu ve své politice podpor konkuruje OOS v poskytování služeb.

„Největší problém je ten, že není řečeno, co to sociální podnikání je. Mělo by to být ve všeobecné vážnosti. U nás to není vůbec téma v centru zájmu. OOS sice mají nějaké výhody, ale tady je dost velká konkurence mezi státem a občanskými aktivitami. Myslím si, že to je špatně. Důležité je, aby občanský sektor fungoval snadno.“

7. Jak sociální podnikatelé vnímají roli sociálních podniků ve společnosti?

Hlavní roli sociálního podnikání respondenti spatřují ve dvou rovinách. Jedna se týká přímo znevýhodněných zaměstnanců v příležitosti pracovního uplatnění, získání zdravého sebevědomí pracovních návyků, získání financí a jistoty. Někteří respondenti mají i takovou zkušenost, že se jistí zaměstnanci prosadili i na otevřeném trhu práce.

Druhá oblast se týká široké veřejnosti, která má skrze sociální podniky možnost poznávat problémy a potřeby znevýhodněných osob. Někteří respondenti sociální podnikání spojují se společensky odpovědným jménem firmy.

Obecně prospěšná společnost

Respondenti vidí hlavní přínos sociálního podnikání v integraci znevýhodněných osob na trhu práce zpět do společnosti. Hlavní přínos sociálních podniků se projeví u konkrétních zaměstnanců, kteří chtějí pracovat a vědí, že na otevřeném trhu práce mají snížené šance. Další přínos sociálního podnikání respondenti vidí i v informování veřejnosti.

„Přínos sociálního podnikání je hlavně pro individuální zaměstnance. Je to smysluplná činnost, která má široký dopad. Díky umožněnému zaměstnání se dá sledovat osobnostní růst zaměstnanců, kteří mohou vstupovat do nových sociálních vazeb. Navíc tyto zaměstnanci získávají finanční prostředky, které jim pokryjí nájem a jiné potřeby, třeba i studium. Neoctnou se na ulici!“

„Je to jistá forma osvěty a vytváření kontaktu. Bourají se předsudky, což je hodně přínosné. Je to návrat k hodnotám. Kdyby sociální podnikání bylo oficiálním tématem, tak by bylo i víc lidí, kteří by podporovali sociální podniky.“

„Je to zajímavé téma, o kterém se začíná mluvit. Jde také o budování dobrého jména firmy. V budoucnosti bude sociální podnikání známka zodpovědné firmy a určitě se bude dále rozvíjet. V současné době se řeší návrat k hodnotám a na tom se sociální podnikání podílí. I v budoucnu bude mít sociální podnikání společenský význam.“

Jeden respondent také podotkl, že podpora sociálních podniků ze strany politiků a veřejnosti je hodně ovlivněna osobní zkušeností s konkrétní cílovou skupinou osob. Ochota spolupráce vychází například z toho, že politik nebo jiná osoba má handicapovaného člena rodiny a důvěrně zná jeho potřeby.

Občanské sdružení

I tato skupina respondentů spatřuje hlavní roli sociálního podnikání v samotné zaměstnanosti znevýhodněných osob.

„Sociální podnikání je důležitý článek v zaměstnávání těchto lidí. Pro tyto osoby tady v podstatě není práce. Jen malé procento z nich se uplatní na volném trhu práce, i přes to že tito lidé pracovat chtějí. Nechtějí zůstat doma. Dokonce máme i zaměstnanci, kteří si nevybírají dovolenou, aby nebyli doma.“

Respondenti také zmínili, že zaměstnávání znevýhodněných osob může být pro širokou veřejnost důležitou informací, která pomůže zbourat předsudky o možnostech těchto znevýhodněných osob.

„Sociální podnikání přináší jiný pohled na handicapované osoby. Společnost se na ně zatím dívá se soucitem a s jistou ohleduplností. Je ale potřeba jim umožnit pracovní uplatnění, aby se i oni stali pro naši společnost přínosem, to by si měl každý uvědomit. Je důležité jim dát finanční nezávislost, finanční sílu, protože tak je společnost spíše přijme.“

Společnost s ručením omezeným/OSVČ

Respondenti z této skupiny vidí přínos sociálních podniků jen v rovině podpory vlastních zaměstnanců. Dva respondenti z etických důvodů záměrně neinzerují, že jsou sociální podnikatelé. Jeden respondent sice na svých internetových stránkách uvádí, že sociální podnikatel je, ale informace o zaměstnancích zachovává v tajnosti. Nevyužívá zaměstnanců k prezentaci podniku.

8. Jaká motivace vedla jednotlivé subjekty k sociálnímu podnikání?

Motivace k založení sociálních podniků byly různorodé. Motivace vzniku sociálních podniků formou OOS se odvíjela z činností zakládací organizace nebo z podnětu fyzických osob. Motivace zakladatelů sociálních podniků ziskového sektoru plynula ze zkušeností s cílovou skupinou osob.

Obecně prospěšná společnost

První respondent uvedl, že hlavní motivací založení sociálního podniku byla velká koncentrace určité znevýhodněné skupiny v Praze a bylo zapotřebí pro tuto skupinu zajistit nezbytné služby.

Druhý respondent uvedl, že jeho motivace pro založení sociálního podniku vyplývala z činnosti zakládací organizace, která se zaměřuje na konkrétní skupinu znevýhodněných osob na trhu práce.

Třetí respondent sdělil, že vznik jeho sociálního podniku motivovala změna zákona o nadacích, která už neumožňovala nadacím poskytovat tyto služby. Jeho podnik tedy vznikl jako reakce na změnu legislativy a z vlastní z potřeby poskytovat služby znevýhodněné skupině osob, na kterou se zaměřuje.

Občanské sdružení

První respondent uvedl, že vznik sociálního podniku byl spojený s jeho zakládací organizací, která se svými aktivitami zaměřuje na konkrétní skupinu znevýhodněných osob.

Druhý respondent řekl, že důvody vzniku podniku a výběr konkrétní skupiny znevýhodněných osob jsou ovlivněny organizací, s níž spolupracuje.

Třetí respondent sdělil, že jeho motivací byla tehdejší situace kdy konkrétní znevýhodněná skupina osob nezískávala vhodná pracovní místa, protože většinová společnost byla neinformována o možnostech zaměstnávání těchto osob.

„Důvod k založení vycházel ze situace, která tu byla. Oni neměli šanci získat práci, ale ne z důvodu nedostatečné kvalifikace, ale kvůli majoritě, která neznala jejich preference a celou problematiku. Příslušníci znevýhodněné skupiny nevěděli, jak se chovat při přijímacím pohovoru a jak se prodat, aby jim zaměstnavatel dal šanci.“

Společnost s ručením omezeným/OSVČ

Dva respondenti měli s konkrétní skupinou znevýhodněných zaměstnanců zkušenost z předchozího zaměstnání a rozhodli se založit vlastní podnik a současně dát pracovní příležitost těmto znevýhodněným osobám.

„Myslím si, že není fér, aby ti lidé byli vlastně bez šance, nebo tu šanci měli v podstatě minimální. Společnost je vylučuje už svými postoji. Rozhodl jsem se, že založím regulérní společnost, které se budou v tržním prostředí snažit těm lidem poskytovat podnikatelskou a pracovní možnost.“

Třetí respondent se rozhodl založit sociální podnik z osobních důvodů, jelikož zná problematiku cílové skupiny, na níž má vazby v rodině.

Dílčí shrnutí

Metodologická část diplomové práce napomáhala v hledání odpovědí na výzkumné otázky a objasnění cílů práce. Typ kvalitativního výzkumu byl vybrán jako vhodný pro hlubší prozkoumání sledovaných jevů. Metodou získávání dat byl polostrukturovaný rozhovor, který umožnil širší záběr položených otázek. Výběr vhodných respondentů se řídil třemi určenými kritérii. Vhodní respondenti byli nalezeni díky osobnímu kontaktu, vlastní znalosti existence sociálního podniku a také pomocí veřejného zdroje.

Vhodní respondenti byli osloveni elektronicky a požádáni o spolupráci. Účastníci výzkumu byli zakladatelé, ředitelé a manažeři sociálních podniků. Respondenti, kteří se účastnili výzkumu, souhlasili se zpracováním dat a jejich dalším použitím pro účely diplomové práce. Celkově bylo uskutečněno devět rozhovorů. Všechny rozhovory byly nahrány na diktafon a poté přepsány na záznamové archy. Přepsaná forma byla následně podrobena analýze. Poslední fází výzkumu byla interpretace dat. Odpovědi na výzkumné otázky zároveň napomohly v objasnění některých cílů práce.

Díky uskutečněným polostrukturovaným rozhovorům byly zjištěny zajímavé skutečnosti. Všichni sociální podnikatelé například vidí hlavní přínos sociálního podnikání v příležitosti poskytnout pracovní uplatnění znevýhodněným zaměstnancům. Díky této příležitosti pak mnozí zaměstnanci získají pracovní návyky i potřebné sebevědomí, aby se v budoucnu mohli uplatnit i na otevřeném trhu práce. Všichni účastníci výzkumu by uvítali širší státní podporu v činnostech, které pomáhají v integraci znevýhodněných osob do společnosti.

Realizované rozhovory napomohly nejen objasnit cíle práce, ale odhalily i jiné skutečnosti, na které primárně práce zaměřena nebyla. Nejdůležitější z nich je dlouhodobá absence veřejného diskurzu k tématu sociálního podnikání v ČR. Někteří respondenti tento nedostatek považují za jednu z největších překážek v rozvoji sociálního podnikání. Pokud by byla veřejnost více informována o možnostech sociálního podnikání a jeho přínosu, pravděpodobně by se změnilo i nastavení podmínek na státní úrovni pro jeho fungování. V důsledku toho by se měnil i názor na zaměstnávání znevýhodněných skupin na otevřeném trhu práce.

Příklady fungujících sociálních podniků a šíření informací o nich v oficiálních médiích i neformálních sociálních sítích by mohlo výrazně přispět ke změně přístupu většinové společnosti k znevýhodněným skupinám, a tak sehrát důležitou roli na formování moderní občanské společnosti.

7 Otázky k diskuzi

Během studia literatury k diplomové práci i při realizování výzkumné části se postupně vynořovaly další otázky, jejichž zodpovězení by danou problematiku sice obohatilo, ale stanovený rámec přesahovaly. Mohly by však vést nejen k diskuzi k této tematicce, ale inspirovat i širší analýzu. Některé z nich jsou níže uvedeny.

Status veřejné prospěšnosti – Dá se očekávat od připravovaného zákona o statusu veřejné prospěšnosti, že zrovnoprávní všechny organizace provozující veřejně prospěšnou činnost? Jak by měla probíhat kontrola těchto organizací?

Právní forma sociálního podniku – Jeví se v současnosti nějaká právní forma jako ideální pro sociální podnikání? Měla by se hledat nějaká nová právní forma určená jen pro účely sociálního podnikání?

Legislativní rámec sociální ekonomiky v ČR – Je reálná šance, že se prosadí koncept sociální ekonomiky na státní úrovni? Lze určit konkrétní změny, které s ustanovením legislativního rámce sociální ekonomiky nastanou?

Šíření informací – Jakých forem by se mělo využívat, aby veřejnost měla dostatek přesných informací o sociálním podnikání a jeho přínosu? Jakou roli v šíření těchto informací mají dnešní média? Dala by se jejich role v pozitivním smyslu prohloubit?

Rozšíření oficiální vymezení kategorie znevýhodněná skupina osob – Bylo by správné rozšířit oficiální vymezení této kategorie, na kterou se vztahují zákonné úlevy a příspěvky, tak, že by do ní kromě zdravotně znevýhodněné skupiny patřila i skupina sociálně či kulturně znevýhodněná?

Státní podpora pro sociální podniky – Bylo by správné prosadit změnu ve finanční podpoře sociálních podniků? Má trend usilující o zvýšení této podpory aktuálně naději na úspěch?

8 Závěrečná doporučení

Rozvoji sociálního podnikání v ČR by zřejmě pomohly níže popsané zásadní změny.

První by se měla týkat finanční podpory formou státních bezúročných půjček, které by poskytly potřebné finanční zajištění pro začátek fungování sociálního podniku. Mezi právní formy sociálních podniků patří i OOS, které většinou nemají vlastní finanční prostředky a od bank získávají půjčky obtížně, takže forma státní bezúročné půjčky jim umožňuje samotný rozjezd sociálního podniku.

Druhá změna se týká zvýšení účasti městských částí na rozvoji sociálního podnikání. Měla by se umožnit činnost sociálních podniků v obecních budovách, v nichž by výhodné nájemné dovolovalo, aby se daly ušetřené prostředky využít k vlastnímu rozvoji podniků a ty mohly plnit stanovené cíle.

Třetí změnou by mohla být finanční podpora vztahující se na konkrétní znevýhodněné zaměstnance. S tím souvisí i už výše naznačené rozšíření zákonné podpory pro všechny skupiny osob znevýhodněné na trhu práce. Možnost daňové úlevy a čerpání příspěvku v zaměstnanosti sociálním podnikům značně pomůže v úspoře financí.

Čtvrtá změna se týká nalezení účinných forem pro zabezpečení solidního informačního toku, aby veřejnost jako celek, ale i jednotlivé dotčené subjekty měly vždy přístup k seriózním informacím o sociálním podnikání, a tak byla zajištěna i dobrá komunikace mezi státními úředníky, sociálními i nesociálními podnikateli a hlavně těmi, v jejichž zájmu by sociální podniky měly působit. Úředníkům státní správy by zřejmě prospělo zkvalitnění povinného vzdělávání v tomto oboru, aby sami mohli v případě potřeby poskytovat kvalifikované informace (např. taková kvalifikovaná informovanost by měla být samozřejmostí u úředníků finančních úřadů). Nesociální podnikatelé by mohli potřebné informace získávat na místech, která jsou spjata s jejich podnikáním, jako například finanční úřad. Významnou roli v šíření informací a sociálním podnikání mají média, na veřejnoprávních pak záleží, jakou představu si o této problematice veřejnost utvoří. Nabízí se také využití neformálních komunikačních sítí, ale je třeba si uvědomit, že by se vždy mělo dbát na to, aby se místo podstaty nevyhledával jen nějaký bulvární efekt.

Pátá změna by měla přinést ustanovení legislativního rámce sociální ekonomiky i jejích subjektů. Při vytváření tohoto rámce je třeba důkladně uvážit veškeré okolnosti, včetně dopadů, které z této legislativní změny vyplynou. To nic nemění na skutečnosti, že právě tato změna by byla pro činnost sociálních podniků a jejich rozvoj velmi významná.

S pátou změnou ještě souvisí jednoznačné vymezení a přesné definování sociální ekonomiky i jejích různých forem, jelikož jsou nezbytným předpokladem pro to, aby se mohla jasně a průhledně koncipovat podoba sociální politiky našeho státu vůbec a aby byla v celé šíři vymezena státní úloha v této oblasti.

9 Závěr

Sociální ekonomika a sociální podnikání v ČR existuje, ale za situace, že tato skutečnost nemá vytvořený jednoznačný legislativní rámec. Konkrétní právní formy sociálních podniků jsou někdy řešeny případ od případu, v Česku jsou tyto formy spojovány především s OOS, i když organizace činné v této oblasti mají právní formy ziskového sektoru.

Nepříliš výrazná státní podpora sociálního podnikání je v současné době je vázaná na tři hlavní oblasti. První nabízí možnost čerpání finančních zdrojů z Evropských strukturálních fondů. Druhá oblast se týká zákonných možností, které jsou zaměřeny na podporu subjektů zaměstnávajících osoby se zdravotním postižením. Třetí oblast se vztahuje na obecnou podporu OOS prostřednictvím dotační politiky státu.

Sociální podnikání v ČR je spojováno s integrací znevýhodněných skupin do společnosti. Sociální podniky nejen zaměstnávají znevýhodněné skupiny osob, ale také pro ně vytvářejí produkty a poskytují jim služby. Tato forma integrace je přirozená a účinná. Stát by neměl tuto roli v podpoře sociálního podnikání opomíjet, ale naopak měl by ji prohlubovat. Ve výzkumné části diplomové práce jsou uvedeny příklady různých forem podpory navržené účastníky výzkumu.

V jednotlivých částech diplomové práce šlo o hledání odpovědi na položené otázky, k jejichž objasnění přispěly i názory respondentů. Hlavním cílem bylo utříbení informací o sociálním podnikání v ČR a zjištění současné podpory státu v oblasti sociálního podnikání na základě polostrukturovaných rozhovorů s vybranými sociálními podnikateli. V práci bylo zjištěno, že státní podpora sociálních podniků není ucelená. Váže se na zákonné možnosti konkrétních právních forem a na legislativní podporu znevýhodněných osob na trhu práce, zejména zdravotně postižených osob. To znamená, že si právní formy OOS a ziskového sektoru nejsou rovny v možnostech čerpání dotací a podpor Evropských strukturálních fondů, třebaže aktivity těchto subjektů směřují k obecně prospěšnému cíli.

Nerovnost v možnostech čerpání financí z Evropských strukturálních fondů se týká konkrétních právních typů i mezi OOS, kdy například občanské sdružení nemůže být oprávněným žadatelem o schválení projektu, kdežto obecně prospěšná společnost ano. Velkým nedostatkem v podpoře sociálních podniků je příliš úzce vymezený okruh osob, na něž se vztahuje možná zákonná daňová úleva či příspěvek v zaměstnání. Zákonné možnosti této podpory se týkají pouze osob se zdravotním postižením. Osoby, které jsou

znevýhodněny sociálně či kulturně, nepatří oficiálně k znevýhodněným skupinám osob a jejich zaměstnavatelé nemohou uplatnit nárok na žádnou zákonnou podporu. Zákonné předpisy tedy neposkytují všem zaměstnavatelům stejnou možnost podpory, proto by bylo vhodné tuto oblast podrobit bližší analýze, na jejímž základě by mohly být zdravotně, sociálně a kulturně znevýhodněné osoby zařazeny do jedné skupiny, na kterou se pak budou vztahovat stejná zákonná opatření.

Jedním dílčím cílem bylo popsání aktuálního legislativního rámce pro oblast sociálního podnikání. V teoretické části byly popsány existující právní formy sociálních podniků v ČR a byl uveden výčet zákonů, které se jich týkají. I když u nás neexistuje legislativní rámec pro sociální ekonomiku, základní právní rámec pro jejich fungování tak je však alespoň rámcově ustanoven. Významnou podporu činností sociálních podniků bude znamenat plánovaný zákon o statusu veřejné prospěšnosti. Všechny subjekty, které budou poskytovat obecně prospěšné služby, by se měly stát rovnocennými a měly by mít možnost čerpat dotace a jiné zákonné prostředky za stejných podmínek.

K vytváření nového legislativního rámce sociální ekonomiky je zapotřebí velmi opatrného postupu při jejím definování a vymezení. Legislativní úprava by měla být taková, aby se pozitivně projevovala v možnostech, jak by subjekty sociální ekonomiky mohly za účasti státu dobře prosperovat, aniž by pro ně vznikly nové formální zábrany pro jejich činnost. Někteří respondenti se dokonce obávali státního zásahu do přirozeného vývoje sociálního podnikání v ČR.

Problematika legislativního rámce sociální ekonomiky a jejích subjektů, je zřejmě také spojena s absencí jednotné definice, která by mohla být předložena a projednána ve vládě. Jasně stanovené vymezení a definování sociální ekonomiky a sociálních podniků by pomohlo v utvoření konceptu sociální ekonomiky a stanovení její ucelené podpory na státní úrovni.

Dalším dílčím cílem diplomové práce bylo navrhnout vhodnou podporu sociálního podnikání. Tento cíl byl zjištěn hlavně v metodologické části práce, kde jsou uvedeny možné formy podpory navržené přímo sociálními podnikateli, kteří se účastnili výzkumu. Výčet možných forem podpory je široký a je důležité shrnout všechny návrhy. Jedná se o: cílenou podporu pro sociální podniky, oficiální vyčlenění všech znevýhodněných osob na trhu práce, změna legislativy v možnostech daňových úlev podnikajících OOS, zavedení daňových asignací, čerpání bezúročných půjček, vytvoření bytových fondů formou sociálních bytů pro znevýhodněné zaměstnance, možnost získání dotací na konkrétní znevýhodněné zaměstnance, zvýhodnění sociálních podniků v možnosti získání veřejných

zakázek, poskytnutí výhodných nájmu od městských částí, získání příspěvků na mzdy znevýhodněných zaměstnanců, vytvoření státního rezervního fondu pro OOS, než obdrží dotace.

Všechny popsané formy podpory jsou přínosné a je možné uvažovat o jejich realizaci. Nutno poznamenat, že někteří respondenti upozornili na důležitost zachování přirozeného tržního prostředí a podporu sociálních podniků viděli jako nezbytnou především v začátku samotného podnikání.

Následující dílčí cíl se týkal osob znevýhodněných na trhu práce a jejich konkrétní charakteristiky dle vybraných státních dokumentů. Tyto skupiny osob jsou popsány v teoretické části práce v kapitole č. 5. Je zajímavé, že všechny dokumenty, kromě zákona č. 435 Sb., o zaměstnanosti, uvádějí nejen zdravotně postižené osoby, ale také osoby, které jsou znevýhodněny sociálně a kulturně. Jak bylo poznamenáno výše, v ČR ale neexistuje ucelený rámec, který by upravoval podporu všech těchto znevýhodněných osob na trhu práce.

Formy, obsahu a celkové problematiky komunikace sociálních podnikatelů a úředníků se týkal předposlední dílčí cíl. Během polostrukturovaných rozhovorů bylo zjištěno, že jsou využívány běžné formy komunikace (telefonické, osobní a elektronické), s nimiž byli respondenti spokojeni s tím, že kvalita vzájemné komunikace je vždy ovlivněna osobností účastníků. Respondenti měli s komunikací s úředníky jak pozitivní, tak negativní zkušenosti, které si často lidé pamatují déle. V tomto ohledu pak jistě dochází ke zkreslení úsudku a jeho nesprávného zobecňování, což je patrné i u skupiny respondentů ze ziskového sektoru, kteří až na jednu výjimku, popisovali jen negativní zkušenosti s úředníky.

Poslední dílčí cíl měl za úkol zjistit roli sociálních podniků ve společnosti. Sociální podnikatelé se shodli na tom, že hlavním přínosem je pracovní uplatnění znevýhodněných osob na trhu práce a s tím související rozvoj jejich osobnosti, získání zdravého sebevědomí, nabytí pracovních návyků a v neposlední řadě vydělání vlastních financí. Sociální podnikatelé respektují individuální potřeby svých zaměstnanců, a proto se jim snaží uzpůsobit pracovní prostředí i náplň práce. Další rozměr přínosu sociálního podnikání je v překonání předsudků a v osvětě společnosti.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura:

Anheier, Helmut. 2005. *Nonprofit Organizations. Theory, management, policy*. London: Routledge.

Borzaga, Carlo, Jacques Defourny. 2004. *The Emergence of Social Enterprise*. New York: Routledge.

Dohnalová, Marie. 2009. *Sociální ekonomika – vybrané otázky*. Praha: VÚPSV.

Dohnalová, Marie. 2006. *Sociální ekonomika v evropeizaci českého hospodářství*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.

Dohnalová, Marie, Jaroslav Malina. 2006. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.

Dohnalová, Marie. 2004. *Antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM

Hunčová, Magdalena. 2007. *Sociální ekonomika a sociální podnik*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2009. *Národní zpráva o strategiích ochrany a sociálního začleňování na léta 2008-2010*. Praha: MPSV.

Miovský, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada

Pavlaček Miroslav. 2008. *Řízení institucí veřejného sektoru po vstupu České republiky do EU*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni

Peková, Jitka, Jaroslav Pilný. 2002. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI

Potůček, Martin a kol. 2005. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON

Salamon, L.M., Anheier, H.K. 1997. *Defining the Nonprofit Sector: A Cross National Analysis*. New York, Manchester, Manchester University Press.

Šebestová, Jarmila a kol. 2008. *Kontrolní systém veřejné správy a veřejného sektoru*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě

Švaříček, Roman, Klára Šedřová a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál

Tetřevová, Liběna. 2008. *Veřejná ekonomie*. Příbram: Professional Publishing

Analyzované dokumenty:

CIRIEC. 2005. *The Social Economy in the European Union*. [online]. [cit. 13. 3. 2010]. Dostupné z: „<http://www2.ulg.ac.be/ciriec/en/telechargements/EESC_%20English.pdf>“

Defourny, Jacques. *Sociální podniky v rozšířené Evropě. Koncept a skutečnosti*. (Přednáška na konferenci v Krakově v říjnu 2004) [online]. [cit. 13. 3. 2010]. Dostupné z: „<http://www.scmvd.cz/download/Socialnipodniky_Defourny_EMES1.doc>“

Dohnalová, Marie. 2008. *Sociální ekonomika v České republice*. [online]. [cit. 16. 6. 2010]. Dostupné z: „<http://kvf.vse.cz/storage/1218125128_sb_dohnalovmarie.pdf>“

GLE. 2008. *Srovnávací analýza modelů sociální ekonomiky v EU a možnosti jejich aplikace v ČR v rámci programového období Evropského sociálního fondu 2007 – 2013*. [online]. [cit. 12. 4. 2010]. Dostupné z: „<<http://www.gle.cz/publications.php>>“

Magistrát hl. m. Prahy. 2009. *Výzva ke konzultaci projektových záměrů a k předkládání projektových žádostí*. [online]. [cit. 10. 9. 2010]. Dostupné z:

„<http://www.prahafondy.eu/userfiles/File/OPPA%202%20Vyzva/2_vyzva%20pro%20prioritni%20osu%202.doc>“

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Duben 2009. *Výzva – oblast intervence 3.1, aktivita c) investiční podpora sociální ekonomiky*. [online] Praha: MPSV [cit. 8. 7. 2010]. Dostupné z „<<http://www.mpsv.cz/cs/6748>>“

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2009. *Výzva pro předkládání grantových projektů OP LZZ „Sociální ekonomika“*. [online] Praha: MPSV [cit. 19. 5. 2010]. Dostupné z „<<http://www.esfcr.cz/file/7332/>>“

Ministerstvo pro místní rozvoj. 2009. *Prováděcí dokument Integrovaný operační program pro období let 2007 – 2013*. [online]. [cit. 12. 9. 2010]. Dostupné z: „<<http://www.strukturalni-fondy.cz/Files/8e/8e76a286-afa7-43f7-9b6f-30a0e1d6f69.pdf>>“

Neziskovky.cz. 2010. *Statistika počtu NNO v letech 1990-2010*. [online]. [cit. 3. 6. 2010]. Dostupné z: „<http://neziskovky.cz/_dataPublic/attachments/48ef03863112b56e999d2434fe2991f4/stat_NNO_tabulka_1990_2010.pdf>“

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (RVNNO). 2008. *Posouzení systému udělování dotací nestátním neziskovým organizacím*. [online] [cit 13. 8. 2010]. Dostupné z „<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/publikace/posouzeni_pro_web.pdf>“

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (RVNNO). 2010. *Rozbor financování nestátních neziskových organizací z veřejných rozpočtů v roce 2008*. [online] [cit 13. 8. 2010]. Dostupné z: „<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/publikace/rozb主or_2008.pdf>“

TESSEA. Srpen 2010. *Principy sociálního podniku*. [online]. [cit. 13. 6. 2010]. Dostupné z:

„<http://www.socialni-ekonomika.cz/images/Pdf/TESSSEA_tabulka%20principu_SP_web_pripominky.pdf>“

TESSEA. Leden 2010. *Dílčí výstup pracovní definice*. [online]. [cit. 13. 6. 2010].

Dostupné z:

„<http://www.socialni-ekonomika.cz/images/Pdf/Definice_SE_02_2010.pdf>“

Vajdová, Tereza. 2004. *Zpráva o neziskovém sektoru v České Republice*. [online]. Praha: RVNNO. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/publikace/zprava_o_neziskovem_sektoru.pdf>

Vláda České republiky. 2009. *Informace o poskytování dotací na projekty nestátních neziskových organizací ze státního rozpočtu*. [online]. [cit. 12. 4. 2010]. Dostupné z:

„<[http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/8E39092569FEDECAC12575EF003A623E/\\$FILE/885%20p%C5%99%C3%ADloha%20w090713b.0885.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/8E39092569FEDECAC12575EF003A623E/$FILE/885%20p%C5%99%C3%ADloha%20w090713b.0885.pdf)>“

Vláda České republiky. 2008. *Zásady vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy*. [online]. [cit. 12. 4. 2010]. Dostupné z:

„<[http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/22AE7ADE48C55BF8C1257553002951A5/\\$FILE/1333%20přiloha%20w080113a.1333.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/22AE7ADE48C55BF8C1257553002951A5/$FILE/1333%20přiloha%20w080113a.1333.pdf)>“

Internetové zdroje.

Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící, o. s. [cit. 3. 8. 2010] Dostupné z:

„<<http://www.appn.cz>>“

Agentura ProVás s.r.o. [cit. 1. 8. 2010] Dostupné z: „<<http://www.plakatovani.cz>, cit. 1. 8. 2010>“

BONA o.p.s. [cit. 4. 9. 2010] Dostupné z: „<<http://www.bona-ops.cz>>“

Café Rozmar. [cit. 4. 8. 2010] Dostupné z: „<<http://www.rozmaryna-ops.cz>>“

CIRIEC. [cit. 2. 7. 2010] Dostupné z: „<[http:// www.ciriec.ulg.ac.be](http://www.ciriec.ulg.ac.be)>“

Econnect. [cit. 4. 8. 2010] Dostupné z: „<<http://mno.ecn.cz/index.stm?apc=nN1x1--&x=2231163>>“

EMES. *Social Economy*. [cit. 10. 5. 2010]
Dostupné z: „<<http://www.emes.net/index.php?id=234>>“

EMES. *Social Enterprises*. [cit. 10. 5. 2010]
Dostupné z: „<<http://www.emes.net/index.php?id=203&0=>>“

Evropský sociální fond v ČR. [cit. 15. 5. 2010] Dostupné z: „<<http://www.esfcr.cz/>>“

Focus Praha o. s. [cit. 14. 6. 2010] Dostupné z: „<<http://www.fokus-praha.cz>>“

Iniciativa Společenství EQAUL. [cit. 14. 8. 2010] Dostupné z: „<<http://www.equalcr.cz>>“

Nová ekonomika, o. p. s. [cit. 6. 5. 2010] Dostupné z: „<<http://www.socialni-ekonomika.cz>>“

Operační program Praha – Adaptabilita. [cit. 15. 5. 2010] Dostupné z:
„<<http://www.prahafondy.eu/cz/oppa.html>>“

Social Economy Europe. *Social Economy*. [cit. 20. 9. 2010] Dostupné z:
„<<http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique10>>“

Sociální firma Rubisco. [cit. 20. 10. 2010] Dostupné z: „<<http://www.rubisco.cz>>“

Sociální firma Zahrada. [cit. 7. 8. 2010] Dostupné z: „<<http://www.socialnifirmy.cz>>“

TA KAVÁRNA. [cit. 1. 10. 2010] Dostupné z: „<<http://www.osboruvka.cz>>“

TyfloCentrum o.p.s. [cit. 1. 9. 2010] Dostupné z: „<<http://praha.tyflocentrum.cz>>“

Zákony:

Zákon č. 435/2004 Sb, o zaměstnanosti

Zákon č. 513/1991 Sb, obchodní zákoník

Zákon č. 83/1990 Sb, o sdružování občanů

Zákon č. 248/1995 Sb, o obecně prospěšných společnostech

Zákon č. 227/1997 Sb, o nadacích a nadačních fondech

Zákon č. 3/2002 Sb, o svobodě náboženského vyznání a o postavení církví a náboženských společností a změně některých zákonů

Zákon č. 137/2006 Sb, o veřejných zakázkách

Zákon č. 586/92 Sb, o daních z příjmů

Rozhovory

Rozhovor 1. Vojtěch Sedláček, zakladatel, *Agentura ProVás s.r.o.* Vedla Lenka Ptáčková 29. 7. 2010

Rozhovor 2. Petra Jiráňová, manažerka sociální firmy *Zahrada, Focus o. s.* Vedla Lenka Ptáčková 2. 8. 2010

Rozhovor 3. Zuzana Dvořáková, ředitelka, *TyfloCentrum o.p.s.* Vedla Lenka Ptáčková 5. 8. 2010

Rozhovor 4. Marie Horáková, ředitelka, *Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící o.s.* Vedla Lenka Ptáčková 16. 8. 2010

Rozhovor 5. Zuzana Hippmannová, manažerka *Café Rozmar, Rozmarýna o.p.s.* Vedla Lenka Ptáčková 18. 8. 2010

Rozhovor 6. Jan Vrzal, zakladatel sociální firmy, *Rubisco.* Vedla Lenka Ptáčková 16. 9. 2010

Rozhovor 7. Ivo Lorenc, zakladatel kavárny, *Kolíbka.* Vedla Lenka Ptáčková 21. 9. 2010

Rozhovor 8. Aleš Lang, ředitel, *BONA o.p.s.* Vedla Lenka Ptáčková 22. 9. 2010

Rozhovor 9. Andrea Šváchová, manažerka kavárny *TA KAVÁRNA, Borůvka o. s.* Vedla Lenka Ptáčková 1. 10. 2010